

Socijalno identitetska ujednačenost u slučaju jednojajčanih blizanaca.

Grašić, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:908361>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Karla Grašić

**SOCIJALNO IDENTITETSKA
UJEDNAČENOST U SLUČAJU
JEDNOJAJČANIH BLIZANACA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

KARLA GRAŠIĆ

**SOCIJALNO IDENTITETSKA
UJEDNAČENOST U SLUČAJU
JEDNOJAJČANIH BLIZANACA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Balabanić

Sumentor: dr. sc. Erik Brezovec

Zagreb, 2021.

SAŽETAK

Glavni cilj ovog istraživanja je istražiti na koje načine akteri primarne i sekundarne socijalizacije utječu na formiranje identiteta jednojajčanih blizanaca. S pretpostavkom da s obzirom na njihovu fizičku sličnost, u nekim segmentima jednojajčani blizanci dijele identitet, analizirat će se načini na koje se taj proces dešava, te će ih se predstaviti kroz istraživanje koje je provedeno na šest parova jednojajčanih blizanaca. Proces formiranja identiteta obradit će se kroz fenomenološki pristup, a rezultati istraživanja bit će prikazani u raspravi i zaključku rada.

KLJUČNE RIJEČI: primarna socijalizacija, sekundarna socijalizacija, identitet, jednojajčani blizanci

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. TEORIJSKI KONCEPT RADA	2
2.1. Primarna socijalizacija.....	2
2.2. Sekundarna socijalizacija	3
2.3. Pregled istraživanja	4
3. METODOLOGIJA.....	7
3.1. Cilj i svrha istraživanja	7
3.2. Metoda i uzorak	7
3.3. Prikupljanje i obrada podataka	8
4. REZULTATI I RASPRAVA.....	10
4.1. Samopercepcija.....	10
4.2. Utjecaj i uloga roditelja	14
4.3. Akteri sekundarne socijalizacije	22
4.3.1. Prijatelji	22
4.3.2. Poznanici	26
4.3.3. Pedagoški djelatnici	33
4.4. Razmišljanja o karakteristikama blizanaštva.....	36
4.4.1. Stil odijevanja	36
4.4.2. Odgoj.....	39
4.4.3. Iskustvo	40
4.4.4. Utjecaj na identitet	43
4.5. Emocije vezane uz blizanaštvo	44
5. ZAKLJUČAK	52
6. PRILOZI	54
7. LITERATURA	59

1. UVOD

S obzirom da jednojajčani blizanci imaju jedinstveno iskustvo odrastanja s drugom osobom Noble i suradnici (2017) ističu da je razvoj blizanaca složeniji od samca, to jest osobe koja nije rođena kao blizanac. Stvaranje vlastitog identiteta, proces je kroz koji prolazi svaka osoba prilikom formiranja samoga sebe, a kako navode Nobel i suradnici (2017), jedna od možda najposebnijih i najintenzivnijih promjena prilikom razvoja je odrastati kao blizanac. Postavlja se pitanje kakav je taj proces kada stvaranje vlastitog identiteta ovisi o još jednoj osobi, točnije kako taj proces izgleda za jednojajčane blizance. Često nazivani prirodnim klonovima, jednojajčani blizanci svoj identitet stvaraju ovisno jedno o drugome, a način na koji ga stvaraju rezultat je društva i okoline koja ih okružuje. Sam identitet formira se putem društvenih procesa, a oni su uključeni ne samo u formiranje, već i u njegovom održavanju te su određeni socijalnom strukturom (Berger i Lukmann, 1992). Stoga je cilj ovog istraživanja dublje ispitati koje značenje jednojajčani blizanci pridaju primarnim i sekundarnim socijalizacijskim akterima u konstrukciji vlastitog identiteta. To će biti provedeno kroz fenomenološki pristup, u svrhu stjecanja šireg uvida u percepciju identifikacijskih aktera kod jednojajčanih blizanaca. Na taj način uvidjet će se na koji način društvo sukonstruira njihov identitet, te kako to utječe na konstrukciju njihovog identiteta.

U prvom djelu rada prikazan je teorijski koncept rada koji pokriva fenomenološki pristup, te se dotiče i društvene stigme. Nadalje su iznesena dosadašnja istraživanja o ovoj temi koja su služila za pomoć pri pisanju rasprave, no možemo uočiti kako je ova tema vrlo malo istraživana te ne broji puno radova koji bi se bavili istom problematikom, a zanimljivo je istaknuti da je velik broj istraživanja o blizancima djelo osoba koje su također jednojajčani blizanci što je slučaj i ovog istraživanja. Nakon pregleda istraživanja slijedi sama metodologija rada koja je korištena za njezino provođenje iza koje dolazi prikaz rezultata istraživanja te rasprava.

2. TEORIJSKI KONCEPT RADA

Teorijska koncepcija ovog rada temelji se na fenomenološkom pristupu, točnije dijalektici socijalizacije o kojoj progovaraju Berger i Luckmann (1992). Svaka osoba tijekom odrastanja prolazi kroz primarnu i sekundarnu socijalizaciju prilikom kojih izgrađuje svoj identitet pounutrivanjem društvenog svijeta kao svoje objektivne zbilje pa tako „[...]individuum “preuzima“ svijet u kojem drugi već žive“ (Berger i Luckmann, 1992:156).

2.1. Primarna socijalizacija

Kako navode Berger i Luckmann (1992.) prva, a obično i najvažnija socijalizacija koju osoba prolazi u djetinjstvu naziva se primarna socijalizacija putem koje ona postaje članom određenog društva. Prilikom primarne socijalizacije dijete se na emocionalne načine veže uz svoje *značajne druge*¹ koji su mu nametnuti, to jest ono ih ne može birati. Preuzima njihove uloge i stavove te ih pounutruje čime oni postaju njegovi vlastiti (Berger i Luckmann, 1992). Na taj način značajni drugi, djetetu formiraju njegov identitet jer na njega reflektiraju svoju zbilju koja za dijete postaje jedina, pa tako način na koji značajni drugi pristupaju jednojajčanim blizancima, uvelike utječe na formiranje njihovih identiteta. No to nije jednostrani proces, već kako navode Berger i Luckmann, „on podrazumijeva dijalektiku između identifikacije od strane drugih i samoidentifikacije, između objektivno pripisanog i subjektivno usvojenog identiteta“ (1992:158). Pounutrivanje zbilje značajnih drugih označava internalizaciju zbilje društva, te ga ono „ne pounutruje kao jedan od mogućih svjetova, već kao Svijet (the world), jedini postojeći i jedini shvatljivi svijet“ (Berger i Luckmann, 1992:161). Dijete uzima danu zbilju kao jedinu pravu društvenu stvarnost, a primarna socijalizacija kao takva završava uspostavljanjem pojma *generaliziranog drugog*² u svijest individuum, gdje pojedinac postaje efektivnim članom društva u kojem subjektivno doživljava svoj identitet i svijet (Berger i Luckmann, 1992).

¹ Značajni drugi (signifikantni drugi) izraz je koji su Berger i Luckmann prisvoji od G. H. Meada, a koji se odnosi se na osobe koje su prisutne u najranijim počecima djetetove socijalizacije. Najčešće su to roditelji no mogu biti i „neki drugi pojedinci ovlašteni za njegovu primarnu socijalizaciju“ (Berger i Luckmann, 1992:157)

² Generalizirani drugi je također pojam kojeg Berger i Luckmann (1992) preuzimaju od G. H. Meada, a predstavlja osobe u društvu koje se nalaze izvan primarne socijalizacije.

Jedna od prvih značajka identifikacije osobe jest njeno ime, a dijete taj identitet dobiva od strane značajnih drugih, „uči da ono jest ono čime ga nazivaju“ (Berger i Luckmann, 1992:158). Kako ističe Bryan (1995; prema Stewart, 2000), u modernim kulturama koriste se vrlo slična te zvučna imena (npr. Lana i Vana, Klara i Karla, Marko i Darko) za imenovanje blizanaca kako bi označila blizanaštvo te uspostavila čvrstu vezu između to dvoje. Ovo može dodatno otežati njihovo raspoznavanje od strane okoline jer uz sličnost fizičkog izgleda, slična imena mogu stvoriti dodatnu konfuziju.

2.2. Sekundarna socijalizacija

„Sekundarna socijalizacija je pounutrivanje institucionalnih ili institucionalno zasnovanih podsvjetova. Njezin doseg i karakter stoga su određeni složenošću diobe rada i popratne društvene raspodjele znanja“ (Berger i Luckmann, 1992:164). Prilikom nje, dijete konstruira subjektivnu zbilju te shvaća da zbilja koju je usvojio od roditelja prilikom primarne socijalizacije nije jedina što može rezultirati krizom. Naime sekundarna socijalizacija se nadograđuje na već postojeće temelje koje je postavila primarna socijalizacija, što znači da dolazi do suprotstavljanja već postojeće i nove zbilje. Kako navode Berger i Luckmann (1992:164)[...], „sekundarna socijalizacija je stjecanje znanja specifičnog za ulogu, pri čemu se uloge direktno ili indirektno korijene u diobi rada“. Dolazi do „[...]subjektivnog utvrđivanja koherentnog i trajnog identiteta u kojem se društvo, identitet/zbilja subjektivno kristaliziraju“ (Berger i Luckmann, 1992:159).

Također bitno je spomenuti i djelo “Stigma“ Ervinga Goffmana (1963) koje govori o ljudskoj tendenciji da osobi, prije njenog upoznavanja, postavi normativna očekivanja čime dolazi do konstrukcije virtualnog društvenog identiteta, to jest pretpostavki. Stvarni je društveni identitet pak onaj sastavljen od kategorija i atributa za koje bi se stvarno moglo dokazati da ih osoba posjeduje. Stewart (2000) smatra da je središnja točka društvene stvarnosti blizanaca u modernim društvima kontra kulturna percepcija društvene razlike za koju se pretpostavlja da počiva na zajedničkom jedinstvenom identitetu. Jednojajčani blizanci su stoga stigmatizirani od strane društva koje im prepisuje zajednički identitet kao konstrukciju pretpostavki.

2.3. Pregled istraživanja

U svom se istraživanju autorica Bacon (2006) fokusirala na problematiku istog i sličnog oblačenja kod jednojajčanih, ali i dvojajčanih blizanaca. Ponajprije ističe majke kao glavne aktere u oblačenju njihove djece u istu odjeću s obzirom da su one bile najčešće zadužene za kupovinu i odabir iste. Neki roditelji nastavili su oblačiti svoju djecu identično do njihovog odrastanja dok su pak drugi, najčešće roditelji jednojajčanih blizanaca, često ukomponirali neki drukčiji detalj ili pak boju. Majke su istaknule da bi se prijelaz iz istog u različito oblačenje dogodio kada bi njihova djeca izrazila za time želju. Naglašavanje sličnosti putem odjeće, preuzela su i djeca što naglašava primjerom dvoje dvojajčanih osmogodišnjih blizanaca obučenih u istu odjeću koju su tijekom intervjua naglasili time što su osim verbalnog izražavanja, stali jedan kraj drugoga kako bi autoru dodatno istaknuli taj aspekt njihove sličnosti. No autorica nadalje ističe negativna iskustva identičnog oblačenja i to od starijih ispitanika koji se prisjećaju svog djetinjstva i ističu da im to nije smetalo kada su bili mali, ali da to sada ne bi željeli, jer kako kažu „dobro je biti drugačiji“. Također autorica izlaže da se blizanci kasnije odlučuju različito oblačiti kako ih okolina ne bi tretirala kao jednu osobu ili pak da ih vršnjaci ne bi ismijavali. Nadalje navodi da je u nekim slučajevima, prestanak istog oblačenja uzrokovan protivljenjem jednog od blizanaca od istog. No taj proces nije linearan, već zaključuje da blizanci mogu prelaziti sa jednog na drugo dok ne napuste identitet blizanaca. Zaključno navodi da je blizancima koji jako slične teško izbjeći identifikaciju blizanaca koju im stavljaju drugi, te iako ju oni sami ne ističu, okolina na njih gleda kao na blizance, a ne kao na dvije individue.

Autori Noble i Bradley (2019) iznose fikcionalan prikaz slučaja temeljem literature koji obrađuje, po njihovom mišljenju, jedinstvene potrebe blizanaca. Prvenstveno se iznose brige oko identiteta blizanaca, zatim njihovog međusobnog odnosa te drugih značajnih odnosa. Primjer ovog slučaja pokazuje pristup koji savjetnik može primijeniti prilikom savjetovanja klijenta blizanca koji još uvijek formiraju svoj identitet te utvrditi važnost različitih odnosa u njihovom životu. Nadalje autori preporučuju da se buduća istraživanja bave jedinstvenim tehnikama za savjetovanje klijenata blizanaca i njihovih obitelji, kao i nastavak istraživanja za dobrobit blizanaca. Sami ističu da je problematika ovog prikaza slučaja u tome što je on hipotetički te obuhvaća savjetovanje za vrlo specifični slučaj blizanaca s jedinstvenim problemima. Autori također navode da je veza

između blizanaca jedinstvena no s opasnostima, ograničenjima i potencijalnim problemima, ali isto tako i pozitivnog potencijala za pojačanu povezanost između blizanaca.

Pietila, Björklund i Bülow (2012) autori su istraživanja temeljenog na životnim pričama, osobnim iskustvima i sjećanjima 35 blizanaca o odnosima s njihovim blizancima. Ispitanici su dio Swedish Adoption Twin Study of Ageing i Gender-study, dva longitudinalna istraživanja provedena u Švedskoj. Prilikom analize na kvalitativne aspekte u odnosu blizanaca, pojavila su se tri obrasca odnosa: 'nurturing' (njegovanje) doživljen je kao izvor radosti, podrške i emocionalne uzdržanosti, 'draining' (iscrpljivanje) doživljen kao jednako emocionalno naporan i kompliciran, te 'superficial' (površnost) koji je obilježen uljudnošću, ali bez dublje emocionalne uključenosti. Svaki uzorak odnosa obuhvaća djetinjstvo, odraslu dob i kasniji život. Autori ističu kako je s vremenom došlo do promijene odnosa iz njegovanja u iscrpljujući ili pak iz relativno površnog u njegujući odnos. Također dolaze do zaključka da su se preuzete uloge u nekim odnosima promijenile, pa je tako blizanac koji je u djetinjstvu bio pokoran, sada u odrasloj dobi, ali i u kasnijem životu, postao dominantan. Emocionalna bliskost, kao dominantni aspekt razlikovala se u sva tri obrasca odnosa. U obrascu njegovanja odnosa blizanaca doživljavana je kao intimnost, a opet neovisnost, dok je u iscrpljujućem obrascu odnosa doživljavana kao ovisnost, dok se površna veza među blizancima doživjela kao udaljena i bez emocionalne uključenosti. Najviše priča o svom odnosu kao blizancima, ispitanici su vezali uz djetinjstvo, dok je bilo vrlo malo priča vezanih za odnos blizanaca u odrasloj dobi, a pogotovo onih o odnosu njegovanja. Čini se da je većina obrazaca odnosa ostala ista tijekom cijelog života, no međutim, gledano iz perspektive životnog toka, ovo je istraživanje ukazalo na složenost i raznolikost u cjeloživotnim odnosima blizanaca. Društveni kontekst ovih sudionika seže u švedsko društvo početkom 1900 -ih. Prema riječima sudionika, blizanci su u to doba bili neobičniji pa je samo njihovo rođenje zadobilo pažnju obitelji kao i drugih unutar društvenog okruženja.

Nadalje, zanimljivo istraživanje provela je i Josipović - Smojver (2007) u kojem je analizirala razvoj izražavanja identiteta u govoru jednojajčanih blizanki. Izražavanje identiteta pratila je od najranije pa sve do predškolske dobi i to na samo jednom paru blizanki koje su ujedno bile i njezine kćeri. Autorica je podatke prikupljala dnevničkim zapisima. U spomenutoj studiji slučaja autorica je izdvojila četiri faze u jezičnome razvoju; 1) vlastiti identitet doživljava se kao dio identiteta blizanačkog para, 2) osobni identiteti izdvajaju se iz para, tj. pojavljivanje imena kao osobnih

identiteta, 3) pojavljivanje osobnih zamjenica koje jezično odražavaju pojavu pojedinačnih identiteta, 4) ispitanice su posve ovladale izražavanjem identiteta na jezičnoj razini. Prvu fazu karakterizira korištenje zajedničkog imena "Emanina" koji upućuje na to da djevojčice ne izražavaju identitet u govoru kao zaseban već ga spajaju u jednu cjelinu. U drugoj fazi djevojčice počinju koristiti vlastita imena odvojeno što je pokazatelj da su počele vlastiti identitet odvajati od identiteta svoje sestre. Iako je tome tako u ovoj fazi još uvijek koriste zajedničko ime za izražavanje zajedničkog identiteta para. Nadalje, treću fazu karakterizirala je pojava i usvajanje korištenja zamjenice "ja" te su na posljetku, u četvrtoj fazi, blizanke u potpunosti usvojile izražavanje vlastitih identiteta. Autorica napominje da se može primijetiti da jezični razvoj nije bio jednak kod obje blizanke, već da je jedna od blizanki pokazala malo bolje verbalne vještine od druge što bi podupiralo argumente o prednosti društvenog utjecaja na jezik u usporedbi s biološkim. Ono što je također vidljivo iz istraživanja je razlika i posebnost stvaranja i razvoja identiteta kod jednojajčanih blizanaca u usporedbi s jedincima. Jednojajčani blizanci identitet formiraju na specifičan način čemu uvelike pridonosi činjenica samog odrastanja uz jednojajčanog brata/sestre blizanca/blizanke.

3. METODOLOGIJA

3.1. Cilj i svrha istraživanja

Cilj istraživanja je istražiti značenje koje jednojajčani blizanci pridaju primarnim i sekundarnim socijalizacijskim akterima u konstrukciji vlastitog identiteta. Cilj ovog rada je proučavanje konstrukcije identiteta kod jednojajčanih blizanaca kroz fenomenološki pristup. Svrha rada odnosi se na stjecanje šireg uvida u percepciju identifikacijskih aktera kod jednojajčanih blizanaca koji će biti analizirani kroz primarne i sekundarne socijalizacijske procese, a dati bolji uvid na koji način društvo sukonstruira njihov identitet te kako to utječe na samu konstrukciju identiteta jednojajčanih blizanaca.

3.2. Metoda i uzorak

S obzirom na cilj i svrhu istraživanja, metoda prikupljanja podataka je kvalitativna. Kvalitativno istraživanje je provedeno radi potrebe dubljeg subjektivnog objašnjenja teme od strane ispitanika/sugovornika. Podaci su se prikupljali pomoću polu-strukturiranog intervjua na šest parova jednojajčanih blizanaca. Polu-strukturirani intervju vođen je od strane istraživača, a do neke granice zadržava prirodnu i nenamještenu atmosferu u kojoj je vođenje vrlo fleksibilno pa se ispitivač slobodno može ubaciti u razgovor samo kada nije dobio odgovor na problematiku koju želi ispitati ili kada je razgovor skrenuo sa teme istraživanja (Bognar, 2000). Intervju je proveden pomoću predloška za intervju koji je poslužio kao vodič te postavio strukturu intervjua, a prilikom samog provođenja intervjua se proširivao pitanjima koje je autorica postavljala ispitanicima/sugovornicima na temelju odgovora koje je od njih dobila u svrhu detaljnijih odgovora. Predložak za intervju koji je polu-strukturiran temelji se na četiri temeljne odrednice zasnovane na tome da društvo sukonstruira potrebe za identitetskom sličnošću i identitetskom razlikom kroz primarnu i sekundarnu socijalizaciju pa su sukladno tome tematski blokovi: identitetska sličnost kroz primarnu socijalizaciju, identitetska različitost kroz primarnu socijalizaciju, identitetska sličnost kroz sekundarnu socijalizaciju, te identitetska različitost kroz

sekundarnu socijalizaciju. U svakom od tematskih blokova ispitanici/sugovornici ispitani su o svojim mišljenjima i iskustvima koje pridaju primarnim i sekundarnim akterima (obitelj, prijatelji, okolina..) u konstruiranju vlastitog identiteta kao jednojajčanih blizanaca.

Uzorak se sastoji od šest parova jednojajčanih blizanaca, što znači da je ispitano dvanaest osoba, četiri muške (dva para) i osam ženskih (četiri para) (Prilog 1). Uzorak je prigodan, a ispitanici/sugovornici su bili regrutirani metodom snježne grude, što podrazumijeva da se do ispitanika/sugovornika dolazilo kroz poznanstva autorice istraživanja. Raspon godina ispitanika/sugovornika je od 21 do 31 godine, a važno je napomenuti u kojem su se razdoblju života blizanci po prvi puta razdvojili. Svi ispitanici/sugovornici nisu se razdvojili do fakulteta, kada se prve razdvajaju blizanke S. i V. (S4) koje na fakultet odlaze u različite gradove, dok svi ostali blizanci nastavljaju obrazovanje na istim fakultetima. Blizanke M. i E. (S2) razdvajaju se na trećoj godini fakulteta jer se jedna od njih vraća kući dok druga nastavlja studij, a u isto vrijeme se razdvajaju i M. i A. (S6) no one ostaju na istom fakultetu samo različitim smjerovima. Istu situaciju sa različitim smjerovima, ali istim fakultetima imali su i B. i K. (S5) te M. i M. (S3) koje su na fakultetu odvojili u različite grupe. Blizanke L. i V. (S1) se do svoje 23 godine u kojoj su sada nisu još razdvojile ni u jednom segmentu, pohađale su zajedno pet godina srednje te tri godine fakulteta zajedno, te će se sada po prvi put razdvojiti. Razdvajanje po prvi put također čeka i blizance B. i K. (S5), pa ispitanike/sugovornike možemo razdvojiti na one koji su se već razdvojili i na one koji će se razdvojiti tek sada.

3.3. Prikupljanje i obrada podataka

Prilikom regrutacije ispitanika/sugovornika, iznesena im je svrha istraživanja, te ako nije postojala mogućnost za provedbom intervjua uživo, predložila im se mogućnost provođenja intervjua preko online platforme Zoom. Na samom početku intervjua ispitanici/sugovornici su detaljno upućeni u tijek intervjua, te im je dani Informativni pristanak (Prilog 2). Ispitanicima/sugovornicima s kojima se intervju provodio online, Informativni pristanak je poslan online putem. Intervjui su provedeni u periodu od lipnja do kolovoza 2021. godine, a provedeno je ukupno šest polu-strukturiranih intervjua, četiri uživo na različitim lokacijama uz uvjet tišine i dva online preko platforme Zoom. Trajanje intervjua varira od 33 do 41 minute, a svi su snimljeni

preko aplikacije diktafon na mobitel autorice istraživanja, te potom detaljno transkribirani u MS Word. Prikupljeni podaci su zatim kodirani tematski čime su dobivene sljedeće teme: Samopercepcija, Utjecaj i uloga roditelja, Akteri sekundarne socijalizacije, Razmišljanja o karakteristikama blizanaštva i Emocije vezane uz blizanaštvo. Svi zvučni zapisi te transkripti pohranjeni su na mobilnom i računalnom uređaju autorice istraživanja, koja je jedina sa saznanjem identiteta ispitanika/sugovornika. U transkriptima te u raspravi identitet ispitanika/sugovornika je kodiran kako bi se zadržala njihova anonimnost, te ispoštovala etičnost istraživanja.

4. REZULTATI I RASPRAVA

U ovom djelu slijedi prikaz rezultata istraživanja socijalno identitetske ujednačenosti u slučaju jednojajčanih blizanaca. Podaci su kodiranjem podijeljeni u pet tema od kojih se prva odnosi na vlastitu percepciju blizanaca na blizanaštvo pod nazivom: Samopercepcija, zatim slijedi tematska cjelina koja obrađuje utjecaj i ulogu roditelja u istoimenoj cjelini: Utjecaj i uloga roditelja, nadalje se razrađuje utjecaj prijatelja, poznanika te pedagoških djelatnika, u cjelini naziva: Akteri sekundarne socijalizacije iza koje slijedi cjelina: Razmišljanja o karakteristikama blizanaštva koja se bavi stilom odijevanja, odgojem, iskustvom i utjecajem na identitet, a posljednja tema: Emocije vezane uz blizanaštvo pokriva elemente koji su vezani uz osjećaje.

4.1. Samopercepcija

Prva tematska cjelina odnosi se na vlastitu percepciju blizanaca na blizanaštvo koja se protezala kroz cijeli intervju sa ispitanicima/sugovornicima. Gotovo svi ispitanici/sugovornici istaknuli su tijekom razgovora svoje razlike u karakteru koje potvrđuju ovi citati:

V: (...)mislim da smo ovak bile ostalo dost različite.

L: je.... Karakterno većinom smo onak.. kaj se tiče većine toga smo onak iste, isto razmišljamo oko nekih stvari, a nekih baš ono totalno suprotno. (S1)

M: (...)Baš taj karakter nas je razdvajal. (S2)

M: Ne, ne, ne ja sam bil onak više to onak mali žifčenjak ne onak

M: Temperamentni je bil

M: Temperamentni je, onak i malo hiperaktivniji, a on je bil miran, povučen (S3)

S: (...)jer baš smo od malena mele drukčiji karakter, ja sam uvijek bila S.(umanjenica imena), a ona.. malo su se.. i plačljiva bolje i tak.. a V. je bila onak.

V: Ja sam više bila pričljiva.

S: I onak svadljiva. (smijeh) (S4)

Iz priloženih citata možemo uočiti da blizanci svjesno ističu razlike u karakterima, dok neki to i specificiraju gdje možemo vidjeti da se uvijek radi o nekakvom polarnom odnosu, to jest jedan blizanac je više povučen i sramežljiviji od drugog. Uz karakterne razlike, blizanci su isticali i razlike, ali i sličnosti što se tiče fizičkog izgleda. Najčešće su izdvojili izuzetnu sličnost u fizičkom izgledu:

V: Pa je kad smo bile iste doslovno, fizički iste i po oblačenju iste (S1)

M:(...)bili smo doslovno pa ne znam do kojeg perioda života ko klonovi na kraju krajeva stvarno i onda...

M: pa ne svaka faza bi nosila nekve promjene za sebe normalno i baš smo se da velim ono poklapali v manje-više v svim tim fazama i ne znam

M: Kratka kosa jen imal ju je i drugi, duga kosa, srednja škola imal sam ju ja imal ju je i on znači faze smo prolazili doslovce identične (S3)

Blizanci B. i K. (S5) i L. i V. (S1) naglašavaju da su u ranom razdoblju svog života bili toliko fizički isti da se na fotografijama iz djetinjstva ne prepoznaju, a također navode da što su stariji da su fizičke razlike sve veće:

B: (...)Mislim dok pogledam ja slike kad smo bili mali, recimo ja odustajem od... kaj je dobro pa, skoro pa smešno jer mi bi bar mogli znati koji je koji s obzirom da sad kak smo stariji, sve više smo različiti.

Uz isticanje fizičkih sličnosti i razlika blizanke M. i A. navele su negativni aspekt razlike u fizičkom izgledu koji ima je stvarao pritisak jer je svaka promjena bila pažljivo popraćena i komentirana od strane okoline što ih je smetalo:

A: (...) Ili ono čim se udebljaš odma se vidi da je druga mršavljija, da je druga deblja od tebe, joj kaj nije dobro, si bolesna, onak nije apsolutno ništ.

M: Da, to je najgore, nebreš neku promjenu napraviti, odma se skuži.

Ispitanici/sugovornici također su se i osvrnuli na isticanje sličnosti u uspjehu u obrazovnom sustavu, te naglasili kako u osnovnoj i srednjoj školi nije bilo nikakvih odstupanja u ocjenama, već da se pokoja razlika dogodila tek na fakultetu:

V: Ne mi smo navek mele iste ocjene, navek iste ocjene.. dobro ve ne, ve sam ja bolja, ali (osmjeh).. ali ne ovak ne, mele smo iste ocjene.. (S1)

M: Ak se o tome razgovaramo mislim da su bila jako mala odstupanja... v ne znam, v prirodnim znanostima to je bilo znači doslovce isto, z matematike smo imali 3, z fizike 3, nije ve on imal 4 (smijeh), to kaj je meni loše bilo to je i njemu bilo loše na kraju krajeva, stvarno je fascinantno

M: V ocjenama nije postojala nikakva razlika (S3)

V: V školi smo bile identične.. iste mele smo jednake ocjene iz svih predmeta (S4)

Nadalje navode da su prilikom odrastanja imali iste ili slične interese i želje:

V: (...)imale smo iste interese i onda smo nekak išle na isto.. pa nekak. (S1)

M: A područja interesa su bila onak stvarno ista kaj voleli smo geografiju tu smo tipa imali najbolje ocjene ne znam... tu su se neke stvari poklapale onak

M: Htel si skuter, htel sam ga i ja, romobil, romobil obadva, role, role obadva, mislim to je sve tak bilo kod nas (S3)

V: (...) imale smo iste interese tipa obje smo.. rukomet trenirale.. ii obje smo se uvijek voljele družiti s drugim ljudima dosta (S4)

Na zajedničke interese utjecalo je to što su od malena sve radili isto i zajedno što navode blizanci B. i K. (S5):

B: Ali do osnovne škole, odnosno srednje škole toga nije bilo, znači sve je bilo skupa, sve smo radili skupa, svugdi smo bili skupa., tak da nije bilo nikakve ni prilike, možda je bilo prilike ali mi to nismo ni zažalili ni hteli, jednostavno je tak bilo da smo uvijek bili v kombinaciji. (S5)

Blizanke M. i A. (S6) navode kako su ima se tek različite želje pojavile tek kada su došle na fakultet te na trećoj godini izabrale različite smjerove:

M: ja mislim da je prva i jedina različita želja bila to na faksu. Mislim da smo sve do onda uvijek radile skupa, da.

Tijekom razgovora ispitanici/sugovornici također su istaknuli potrebu za sličnošću, to jest prilikom odrastanja težili su tome da budu što sličniji i da su jednaki u svemu, a što je onda i nadovezalo i zajedničke interese i afinitete o kojima govore sljedeći citati:

M: (...)i mi smo tak da velim preferirali nekakvi taj stil da budemo isti i da da budemo.. što sličniji jedan drugome...

M: Je možda napomenuti ne znam do određene faze života znači možda do tam... još valjda prvi drugi razreda osnovne i onda je to baš bilo očito da.. smo ajde v nekim segmentima dalje se dalje pokušavali biti isti, ali onda smo se već na neki način formirali saki posebno, ali na primjer uvijek smo trenirali iste sportove.. iii isti afiniteti su bili ne (S3)

Blizanke S. i V. (S4) uz jaku potrebu da budu što sličnije navode da im je bilo žao ako je jedna blizanka postigla manje:

V:(...) ii tipa ak je S. naučila prije mene reći slovo r ili lav jer mele smo problema sa r, l i j dok smo bile male, onda sam ja isto htela se naučiti i onda baka nauči mene kak S. zna ja ne znam

S: Je, neje smela jedna više znati od druge

V: Morale smo isto znati (smijeh)

S: (...)htele biti kaj smo obadve mele isto.. na primjer ak je jedna dobila 4 druga 5.. onak ta druga koja je dobila manje je htela drugi put dobiti više ili jedno vreme smo se v isto vreme učile.. ne skupa nek saka v svoji sobi ali istovremeno kaj bumo isto znale, (smijeh) htele smo obadve biti isto dobre

V: Nije nam bilo žal ako druga dobi bolje neg ovoj koja je dobila bolje je bilo žal kaj je druga dobila lošije

Konstantno provođenje vremena skupa te pohađanje iste osnovne i srednje škole rezultiralo je navikom pa su svi blizanci osim blizanka S. i V. (S4) upisali i isti fakultet, ali ističu da su i tome pridonijeli isti afiniteti:

M: Zato jer smo išli v osnovnu skupa, v srednju skupa pa onda smo i na faks hteli skupa

M: Pa je dobro i afiniteti su tu sigurno se nam poklopili, ali na kraju krajeva baš to kak i veli šteli smo ostati skupa celo vreme

4.2. Utjecaj i uloga roditelja

Na pitanje jesu li ih roditelji tretirali kao iste ili kao slične, ispitanici/sugovornici su većinom odgovorili slične, dok je samo jedan par blizanaca (S2) odgovorio iste, a jedan djelomično iste (S6). No svi su ispitanici/sugovornici istaknuli da ih je obitelj tretirala iste na način da ih je odijevala u istu ili sličnu odjeću, ali što se tiče ostalih karakteristika većina se izrazila da su ih tretirali kao dvije zasebne osobe. Sljedeći citati govore o tome:

V: pa većinom ja mislim da su nas ko slične, a iste na primjer ne znam isto smo se oblačile do drugoga srednje doslovno

V: da iste samo kaj su nas isto oblačili ostalo različito ja tak mislim (S1)

V: Pa svaka je bila individualna od malena.. mislim nisu nas ni čak isto oblačili, v nekim trenucima da ali kad smo već počele govoriti smo si birale svaka svoju najdražu boju i onda smo se tak (S4)

Blizanci B. i K. ističu da su ih roditelji tretirali kao različite, no smatraju da je to teško odvojiti pošto su dijelili sve prilikom odrastanja:

B: Pa ja bi rekel s obzirom da su mama i tata ono od početka bili uz nas da su nas oni tretirali ko različite, da saki zasebno pošto smo bili zasebni, ali ono s obzirom da smo isto jeli, isto razmišljali, v isto vreme išli jest, spat, blablaba, onda je to ja bi rekel se isto

K: Ili ako gledaš, ako gledaš dvije male bebe, dvije sise, pa ve ti vidi hahah (S5)

Blizanke M. i E. (S2) navode kako su ih roditelji u svemu tretirali kao iste, a također, kao B. i K. (S5) navode da je razlog što su cijelo vrijeme bile zajedno, od oblačenja, ponašanja i odgoja, dok blizanke M. i A. (S6) ističu da su ih tretirali kao slične i kao individualne osobe no da je bilo situacija u kojima su roditelji spajali njihov identitet:

M: Pa iste.

E: Općenito u svemu., od odijevanja do ponašanja, do ne znam, ammm, određivanja zadataka do....odgoja, apsolutno svemu.

M: Je, bile smo dve osobe, ali nas se tretiralo kak jednu ono, pošto smo zapravo 100% vremena provodile zajedno. Baš ono, nerazdvojne smo bile.

E: I uvijek su išli mama i tata da bode se zajedničko delalo, mislim ne sam mama i tata, si ono. Baš se više gledalo kak da smo jedna. (S2)

A: Tretirala slične, al smo uvijek, uvijek smo se isto oblačile ako to.

M: Pa ne znam mislim ono bilo mi je, a ne znam ak je to relevantno ali ono primjer ono dođi pomogni A ili M, svejedno koja, nije bilo moramo obadvije podjednako posla obavljati nego je bilo ono svejedno.

A: Na primjer M zna razljutiti mamu, ili ja, sad će M stalno krivim, i ona onak se nekak na nas obje srđi i onak pa nisam ja ništ napravila. Onak uvijek je tak možda.

M: Dok ju jedna razljuti, onda druga onda isto automatski se na nju. (S6)

Kod pitanja da li su ih roditelji uspoređivali, ispitanici/sugovornici odgovaraju pozitivno, no većina ističe benigne usporedbe koje su se temeljile na činjenicama, te naglašavaju da one nisu bile u svrsi da stvore rivalstvo između njih, već su služile za motivaciju:

V: Pa v ponašanju, karakteru, ovo bi ova napravila ova nebi

L: Ne baš uspoređivanja kao pogle moraš i ti tak to ne

V: E to ne

L: V tom smislu (S1)

M: Pa normalno da nas jesu... mislim ono al to ništ ne da sad stvore pritisak na bilo koga od nas da je jedan bolji ili kaj ali uspoređivali na način da su nam ukazivali da smo si slični i to.... Mislim ovak ne kaj bi nekaj stvorili među nama nekakvu ratnu atmosferu... usporedbe radi nego baš ono ne znam da nas valjda još bolje malo osvijeste da budemo bliskija ne znam...u tom smislu ali..

M: Mislim uspoređivali uvijek smo gledali ne znam jedan je imal jedne ocjene drugi je imal druge ocjene u tom smislu usporedba je postojala, ali da je zbog toga rađen velim pritisak na nekoga ili da je neko obezvređen ako je bil slabiji ni u kom slučaju znači oni su najviše zapravo balans stvarali med nama i uvijek kaj je jen dobil to je dobil i drugi, ak je on dobil skijašku opremu dobil sam ju i ja na kraju krajeva to nebrem reći (S3)

V: Tipa... ja nekak prvo mi pada na pamet kuhanje jer ja većinom volim više kuhati nego ona onda si L. ajde ti speči kolače V. stalno peče i tak to.. ti nigdar. (S1)

No neki blizanci ipak su istaknuli da su bili uspoređivani od strane roditelja u negativnoj konotaciji, no i dalje ističući da su imali roditeljsku podršku u svemu te ih ne smatraju krivima za to. Naglašavaju da su te usporedbe bile više upućene s namjerom motivacije. Kako navode M. i A. oni nisu bili ni svjesni da to ponekad ima negativan učinak na njih i da su im takvi komentari naporni:

M: Stalno, i dan danas hahah. Škola pogotovo. Ponašanje, škola, ne znam, na primjer zakaj E može 5 imati, ja ne mogu ili ne znam kak E može bolje nešto napraviti, ja ne mogu i suprotno, ne.

M: Bilo je toga, da, čak je E u jednom momentu bila viša od mene 7 cm, a ja sam ono počela se polako debljati, ne. I onda je bila baš ono usporedba kao ne možeš biti manja, a deblja, ne, jer sam voljela jesti haha, u sedmom razredu kad pubertet je. Ali bilo je, je. (S2)

A: Jesu, ja sam bila mirnija, M i brat su se nekad ono znali skupa, uro.. mislim ne urotiti, ali ono kao oni su si bili sličniji, ja sam bila mirnija i onda su oni joj pustite jednu A., nemojte ju zezat, oni su bili malo više življi i onda je tak. A bilo je budite ko A, ja sam možda više čistila, u tom smislu. Ja sam poslušna, oni su bili ono, svejedno im je bilo haha, pa su onda u tom smislu.

A: (...)ono ne znam ja sam očistila npr. kuhinju i onda mama M možda ono daj ti očisti dnevnu, vidiš kak je A očistila kuhinju

M: Da, to onak, ona je više pomagala doma jer ako je nešto trebalo napraviti onda je ona to išla raditi, ja sam onak rekla neda mi se, onda su me onak zakaj nebi, zakaj nisi ko A pa da pomgneš i ti malo, ona se, to je to otprilike bilo. (S6)

B: Jedino bi ko poticaj, motivaciju koristili kad bi jedan dobio bolju ocjenu pa ono ajd gle kak je on dobio bolje pa moreš i ti, ali kao motivaciju ovak drugačije ne. (S5)

Možemo zaključiti da su uspoređivanja od strane roditelja najčešće bila isticanja nekakvih razlika, pa su na pitanje kakve razlike najviše naglašava vaša obitelj spomenuli da su to nekakve fizičke razlike ili karakterne (ponašanje) u svrhu da ih se lakše prepozna, te kako navode M. i E. da stvore između njih neki balans:

V: Pa to kaj ja imam madeža to, i to kaj sam ja i ve isto već govorim, ja sam otvorenija na primjer da nekam dojdemo ja bi prva se opustila i krenula i v komunikaciju nego ona.. njoj bi trebalo malo i to si navek naglašavaju gle L. je ona tiha, a ja sam ona to.. to je najveća razlika je to to navek i den denes se to naglašava mislim naglašava, al ono, spominje. (S1)

E: (..)ne bolja, lošija, nigdar se to ne tak gledalo, nego više, više ono koja je kam orijentirana i onda kao, mama i tata su više pokušavali delati neku, kak bi rekla, ravnotežu. Na primjer ja bi više za školu, M za sport ili ne znam, kao, ne znam, uvijek su nas ono usmjeravali opet da budemo nekak jednake u tome svemu. (S2)

M: Pa gle karakterno su vjerojatno oni primjetili da smo mi drugačiji, vele da sam ja od malena bil živac na kraju krajeva veći, da je on bi puno mirniji M. ne... (S3)

U isticanju razlika znalo se dogoditi da su razlike bile naglašeno sa negativnom porukom kako navode M. i A.:

A: Poslušnost.

M: Da, to onak, ona je više pomagala doma jer ako je nešto trebalo napraviti onda je ona to išla raditi, ja sam onak rekla neda mi se, onda su me onak zakaj nebi, zakaj nisi ko A pa da pomgneš i ti malo, ona se, to je to otprilike bilo. (S6)

Prilikom ispitivanja roditeljske uloge, blizanci M. i M. (S3) su naglasili da su se roditelji uvijek trudili pružiti isto i jednom i drugom blizancu, stvarajući tako balans i ne izostavljajući ni jednog od njih. Ovi citati govore o tome:

M: Ne, moram stvarno napomenuti da nikad nisu delali nikakve razlike znači roditelji pogotovo, kod njih je bil cilj i tak je dan danas da doslovce ono su..... i hteli osigurati jednome kaj i drugome..

M: (..) uvijek je taj balans bil znači stvarno ne znam, evo prva stvar koju smo zajedno djelili je bila auto koji smo dobili za 18ti rođendan, a to smo već onda i v nekvoj, to smo v nekoj drugačijoj životnoj fazi bili i ajde to je bilo nekaj kaj je bilo prihvatljivo jer normalno, normalno starcima to predstavlja opet nekakvi veći materijalni da velim trošak pa onda ti je normalno i logično da nebuš istovremeno dobil oba svaki znači to je tak nešt. (S3)

Prilikom ispitivanja o poticanju individualnosti od strane roditelja kao na primjer jesu li imali slobodu za izražavanje vlastitih želja, jesu li imali poticaj za aktivnosti koje nisu uključivale njihovog blizanca i kada su istaknuli da su imali zajedničke prijatelje, da li je to bilo njihovim odabirom, ispitanici/sugovornici su većinom istaknuli da jesu, ili da smatraju da bi imali takav poticaj da su oni za time izrazili želju. No, izrazili su da su zajedničke prijatelje imali iz razloga što su uvijek bili zajedno pa iz tog razloga nisu ni imali potrebu za izražavanjem za odvajanjem na različite aktivnosti ili na druženje s različitim prijateljima :

L: To je nigdar ne bilo ono morate skupa iti tam nego ono kaj koja oče većinom

V: (...) interes za iste stvari smo mele, da smo mele za različite vjerojatno bi nas tak poticali al mi smo ne mele tu potrebu nekak iti na različito (S1)

M: Ne, mi smo imale potpunu slobodu po tom pitanju, znači nigdar su nam ne mama i tata određivali to. Baš ono, baš smo bile slobodne.

E: Pa isto je bilo, samo kaj na primjer želje, mislim mi smo celi život sportašice i onda se razlika napravila dok je ona štela iti na rukomet, a ja na atletiku, ali to mama i tata su nas apsolutno podržali i maksimalno se davali v to da budu barem jedan vikend s njom, jedan vikend sa mnom, znači stvarno ono. (S2)

M: (...) nije tu nikakav pritisak roditelja postojal niti ništ

M: Niti ništ.. kaj smo mi hteli mislim opet to su nam da velim to su nam dali s tim smo se bavili.. prema tome su se onda i prijateljstva formirala tak da tu nema nikakve njihove pristranosti u odabiru prijatelja. (S3)

V: (...)nisu nas onak.. silili da budemo uvijek skupa i pustili su nas da razvijemo svoju osobnost i mislim da ima utjecaja to da smo uvijek svaka morale imati svoju prijateljicu nikad nismo bile onak moramo mi dve baš skupa biti (S4)

Blizanci K. i B. pak ističu kako ih obitelj nije htjela odvajati pa da su iz tog razloga ponekad i morali imati jednake odluke oko prijatelja ili aktivnosti, no ističu da je to bilo radi komfora roditelja, ali važnije i radi sigurnosti. Smatraju da su roditelji bili sigurniji kada su oni bili zajedno što se može zaključiti kao normalna pojava kod roditelja kojima je to prioritet, pa ne razmišljaju da na taj način ograničavaju njihovo odvajanje i poticanje individualnosti. Blizanke L. i V. tijekom intervjua izražavaju mišljenje da je njihova potreba za istim prijateljima i aktivnostima rezultat načina odgoja. Ovo su citati koji idu tome u prilog:

K: Pa imali smo, ali opet, ali opet je bilo kao odaberite si isto jer ja vas ne bum dva put vozila. Znači išli smo i skupa trenirali i ping pong, dobro ja sam prvi odustal od ping ponga i krenul na nogomet, onda je tu malo bila više-manje ono luda jer od kud ja sad nogomet onda je i K dobil volju za nogomet pa se onda i on prebacil na nogomet tak da smo opet išli

skupa. Ali u pravilu smo birali isti sport da njima olakšamo, ali to mi nismo tak gledali nego je to više bilo njihovo po navodnicima naređenje haha.

K: (...)ali uglavnom su gledali da budemo zajedno i da se razvijamo tak i to da smo povezani maksimalno i tim putem su onda u pravilu išli i tak je i bilo.

K: Pa tak su oni i gledali vjerojatno mi budemo bar, da ak odemo bilo di da smo bar mi dva skupa pa su oni dva mirni jer ne moraju misliti di je jedan, di je drugi haha. (S5)

V: Ja mislim da smo bile.. jer smo bile stalno skupa i da nam je to bilo zapravo da smo ne znale za drugo doslovno.

V: (...)od obitelji je to mislim.. zbog načina odrastanja, a ne zbog našeg razmišljanja pa smo bile male i tak nam je to i usađeno. (S1)

Za kraj ove tematske cjeline izdvojila bi par citata o raspoznavanju blizanca od strane roditelja. Naime ispitanici/sugovornici su spomenuli situacije u kojima se čak i roditelji znaju zabuniti u raspoznavanju svoje djece, no to je najčešće kada ne obraćaju punu pozornost i također najčešće se to događa očevima. Također spomenuli su i zanimljivost da uz fizički izgled, imaju i iste glasove pa se prilikom javljanja na telefon roditelji također vrlo lako zabune i zapravo ne shvate s kime pričaju. Zanimljivo je da se blizanci u takvim trenucima nekad namjerno ne žele odazvati na krivo ime čime izražavaju svoje nezadovoljstvo prema roditeljima, od kojih prvenstveno očekuju da ih raspoznaju.:

V: Je ili dok je jana v kuhiji i dok imamo tipa obadve punđu onda tata veli V. ... i onda ja sam tiho jer mi se neda objašnjavati da sam zapravo zapravo L. i da nesam V. i onda poslije skuži i veli aha ti si kaj si niš ne rekla. (S1)

K: (...) s tim da se tata, da to napomenem, tata, dan danas zna zabuniti opet.

B: A dobro zna se zabuniti kad, kad je ono, hoće brzo reagirati pa onda ne gleda ni koje ni kaj je pa sam bubne, to je oke, ali, to mu se oprašta. (S5)

L: Ili prek telefona na primjer ja se javim na njezin mobitel spominaju se ko da sam ona.. opće ne skužiju

V: I još niti ne reče

L: Opće ne skužiju da sam ja L. i tak (S1)

M:(...) ili tipa ako govorimo samo ak se javi na telefon on na moj telefon....do te mjere da se cak zna i mama zabuniti ne znam da nema šanse da prepozna ne recimo ak se on javi na moj broj a mama zove znaci mislim da bude niti skužila da je to M. (S3)

4.3. Akteri sekundarne socijalizacije

Ova cjelina razrađuje načine na koji su akteri sekundarne socijalizacije utjecali na stvaranje identiteta kod blizanaca, a podijeljeni su na prijatelje, poznanike i pedagoške djelatnike.

4.3.1. Prijatelji

Na pitanje jesu li vas prijatelji tretirali kao iste ili kao slične, većina ispitanika/sugovornika je odgovorila da su ih u početnim fazama prijatelji tretirali kao iste. Na primjer L. i V. (S1) navode da su ih u osnovnoj i srednjoj školi poimali istima, ali na faksu više ne, dok M. i A. odgovaraju sa anegdotom da cura u prvom razredu srednje škole tjedan dana nije shvatila da se radi o dvije zasebne osobe:

L: Pa stalno su nas tretirali kao iste

V: Iste... osnovna i srednja škola iste, a faks ne.. faks odvojeno totalno druge osobe ono.. ja mislim da su nas v osnovni školi pogotovo.. bile smo iste

L: Dok smo bile v osnovnoj smo bile koda smo jedna osoba (S1)

M: A..u prvom srednje kad smo se upoznali s njima da jedna cura nije niti tjedan dana skužila da smo mi blizanke nego je mislila da je jedna osoba. (S6)

M. i E. (S2) te M. i A. odmah ističu da su ih tretirali ne kao slične ili iste već kao različite, dok ostali blizanci pitanje povezuju s raspoznavanjem te ističu, kao i do sada navedeni blizanci o tom pitanju, da ih prijatelji raspoznaju bez problema. Na samom početku kad ih upoznaju je to malo teže, no ističu kako prijatelji koji su s njima od malena i koje već dugo poznaju, nemaju nikakve poteškoće u njihovom raspoznavanju. Drugi pak ih često tretiraju kao iste:

M: Tretiraju, evo, prijatelji nas tretiraju kak različite osobe. Znači to stvarno ono.(S2)

M: Različite, niti slične više, da. Možda po izgledu slične, ali po ponašanju i tome apsolutno različite, ne razmišljaju više da smo blizanke, to je bilo samo na početku ono. (S6)

M: Pa dobro koji su nas znali duže vreme, uvijek su nas prepoznali i znali su koji je koji i tak, opet uočavaju nekakve razlike na nama i ono v nekakvom razgovoru komentiraju ne znam znaju više put spomenuti da nismo isti da oni vide razliku u nama po tim nekakvim stvarima i ne znam i navikama i svemu, a opet mislim prije..

M: Pa ne al to je više-manje ista ekipa koja je od djetinjstva z nama i ono znaju nas stvarno od malih nogu i ono ... oduvijek su znali koji je M. koji je M., znali su naše tak da velim naše razlike odnosno po cemu smo drugaciji jen od drugoga... ali... ne znam, ne znam opce ve v ovoj zivotnoj fazi...(S3)

K: Prvi komentar bi bil o isti su, znači u pravilu smo mi bili kao jedno, ali naravno da smo s onima s kojima smo bili svakodnevno da su nas oni automatski čim su nas više viđali, čim su se više družili, komunicirali s nama, vidli da smo različiti i tak su nas automatski znali prepoznati i kome god bi došiel onda bi bilo kak ti ne znaš ko je on, mislim kak ne vidiš razliku. Naravno oni koji nas prvi vide nikad nije bilo moguće da nas raspoznaju na pravu, ali naravno da ovi bliski prijatelji su uvijek nas gledali ko da smo dvije različite osobe.

B: Koji nas znaju pogotovo ovi bolji prijatelji, tipa s kojim se svakodnevno vidimo nas gledaj ko različite jer ono i oni vide da imamo različite osobine i oni znaju koji su to tak da, ali ovi ostali, velim isti lunch paket. (S5)

V: Prijatelji nas svi raspoznaju i ne zabune se onak skoro nikad. (S4)

M: (...)al mi sad prijatelji to nekak drukčije shvaćaju. Ako se s nekim sprijateljish oni te ono bez problema raspoznaju. Mislim možda im treba malo duže, ali nije se desilo da je neko bio onak bezobrazan(...)al ovak naši prijatelji svi onak, ovo je M, ovo je A. Sad se npr, ja se odvojeno sad družim s ljudima. Više A. i ne nejdemo zajedno na tak neke stvari. A je vecinom doma, a onda ja otidem sa svojim prijateljima, tak nejdemo vise sad na sve skupa, onak. (S6)

Percipiranje kao jednu osobu od strane prijatelja izdvojili su kao pojavu koja se znala dešavati kada su bili manji, u početnoj fazi života, no ne i kasnije. Svi ispitanici/sugovornici ističu da su ih prijatelji percipirali te ih i dalje percipiraju kao dvije zasebne osobe, no nekoliko njih daje primjere iznimke u nekakvim rođendanskim situacijama, bilo da su dobivali ili dan danas dobe isti poklon, ili da ih se prilikom kupnje poklona za nekog smatra da oni daju zajedno određenu količinu novca:

M: a prijatelji kak smo rekli do ranije životne dobi na kraju krajeva već smo velim onda kasnije se ipak malo sad formirali ono kao zasebna jedinka čudno zvuci ali onda smo onak valjda pokazali možda neke drugačije afinitete ali ne znam velim prijatelji su ajde do dok smo bili mali vi ste isti isti je ranije a kasnije ve tesko mi je reci koja zivotna dob je

prekretnica ali onda smo očito postali drugaciji percipiraju nas kao za sebe svako za sebe i uočavaju dosta razlike . Kak smo drugačiji po čemu ve teško mi je reci po čemu to oni najbolje znaju. (S3)

M: Jedino po pitanju poklona, uvijek smo dobivale jedan poklon, zajednički.

E: Ili dva ista ili jedan zajednički. (S2)

B: (...) a kužiš možda eventualno za neke rođendane i to kad je trebalo sudjelovat u poklonu još dok nismo ono, dok smo bili manji pa su nas gledali kao ajde dajte vi za obadva kao jednu svotu. Eventualno tak neš.

B: Pa u pravilo dok smo bili manji smo dobivali više manje ono jedan veći isti poklon, ali kak smo stariji smo dobivali različito, svaki svoje. (S5)

A: Al misli identični pokloni su nam bili super jer smo voljele iste stvari onak do 6. razreda, a onda evo i do dana današnjeg znamo dobiti identične. (S6)

Što se tiče uspoređivanja od strane prijatelja, ono svakako postoji. Često navode njihove razlike i sličnosti u svrhu raspoznavanja, no M. i A. (S6) su navele primjer iz djetinjstva u kojima je ta usporedba bila i izrazito negativna. Ovo su citati koji to potvrđuju:

S: (...) isto moji ovi z Rijeke prijatelji su isto rekli da se da se baš vidi razlika između nas po karakteru... kakva je koja ii.. općenito srednja škola isto ljudi su znali, na primjer kak je V. bila mesec dana u Rijeci nakon kaj je otišla.. jedan moj prijatelj nas je uspoređivao... razlike govoril o.. karakterno izgledno baš onak koja je kakva, ili na primjer neko novi dojde v društvo i v razgovoru iskoči da imam sestru blizanku i onda ostali prijatelji govoriu kakva je koja i kak smo zapravo različite. (S4)

M: (...) okej mislim znalo se onak dok smo nekog prvi put upoznale, onak A i M, a svejedno ne budem te ionak iovak zapamtila, ne budem te zapamtila. Kao ne budem vas ni pokušala razlikovati

A: (...) znalo je biti joj kao znali su biti, a koja je vama ljepša, koja sestra je ljepša.

M: (ubacila se) Ah to mi je najgore, da ili ja sam bila teža od nje i onda su uvijek, to je uvijek neko komentiral

A: (...)Joj il nedaj Bože, mi se nismo i dugo, mi smo se uvijek isto šišale onak do, do kad smo se isto šišale. Ono nedaj Bože da se jedna ošiša i onda oj loše stoji i onda to automatski svi, a ne a meni bolje stoji ova s dužom kosom. Dobro nama je dosta valjda to smetalo da nas uspoređuju i što drugi misle o nama. (S6)

Za kraj bi se osvrnula na obitelj, ali onu koja je u sekundarnoj socijalizaciji te izdvojila navode blizanaca B. i K. (S5) da ih djed ne prepoznaje, ali baka da, pa ističu da onda njeno ispravljanje djeda zna biti smiješno. Blizanci ističu kako se djed ni ne trudi, a povezala bi to sa prijašnjim rezultatima u cjelini Uloga i utjecaj roditelja u kojoj vidimo da očevi, znači muški rod najčešće zna mijenjati blizance što bih povezala s time da oni obraćaju manju pozornost na detalje:

K: (...)da ne velim da je deda meni dva put čestital diplomu....mesto B.

B: deda, deda se ni ne trudi. Onda ga baka ispravlja često tak da, al to onda bude skroz presmešno. (S5)

4.3.2. Poznanici

Poznanici prema blizancima imaju određena očekivanja to jest stigmu o kojoj govori Goffman (1963), te kako navode L. i V. (S1) smatraju da dijele sve i imaju iste aktivnosti, ponašanje, karakter, te znaju često zaključivati o drugom blizancu na temelju onog kojeg su

upoznali o čemu daju primjer S. i V. (S4). Kako navodi Bacon (2012) blizanci tako mogu izgraditi svoj identitet usred društvenih očekivanja da će biti isti, bliski i zajedno. Sljedeći citati to potvrđuju:

V: Zato jer si misliju blizanci su isti se mora biti isto

V: Da se moraju isto oblačiti...Moraju isto se oblačiti, moraju isto govoriti, se ponašati, sikam iti skupa i tak to. (S1)

S: (...) iii ali isto su spomenuli kao... a nisu niti vidli V. al su rekli aa znači dve iste takve ste kak tii.... To je baš lepo i onak celo vreme govoriu v množini. (S4)

M: (...)znači ljudi koji nas poznaju, znači ono da nisu svaki dan s nama, znaci ne povezuju ime, ličnost, nit nikaj i znaci jedno te isto, jedna i druga smo jedno te isto. (S2)

M. i M. (S3) koji su najstariji među ispitanicima/sugovornicima osvrću se u ovom djelu više na usporedbu ranog djetinjstva i kasnije odrasle dobi, te smatraju da ih poznanici sada razlikuju i po nekim drugim faktorima koji se vežu uz njih, ali također navode da se i dalje znaju zabuniti prilikom raspoznavanja:

M: velim dok smo bili manji sve je to bilo ono nekak povezivalo nas se kao jednog, a sad kasnije velim dobro sad nas više po nekakvim drugim stvarima razlikuju po curama i svemu jer opet dok se sami znamo pojaviti negde v gradu ili on ili ja opet se zna dogoditi da se oni zabune i da ne prepoznaju koji je ubiti u pitanju ali velim sad već imamo svaki nekakvi svoj i familiju i sve mislim ipo tom nekakvom ljudi vide razliku. (S3)

Ispitanici/sugovornici su dali i neke zanimljive primjere situacija u kojima ih ljudi tretiraju kao iste:

M: E na poslu. Prek ljeta smo radile ko konobarice, ona u jednom kafiću, ja u drugom i ljudi su s njezinog kafica dosli u moj kafic i onda su rekli ajmee pa sad sam te ostavil, sad sam dosel i opet si tu i tak ne znam ono

E: I dok smo radile v istom kaficu kao Bože, zakaj ti radiš celi dan? (S4)

M: (...)danas znaci v ovoj nekakvoj životnoj dobi dosta puta se dogodi situacija da v dućanu sretnoš nekakvu osobu koja te pozdravlja a koju prvi put u biti v životu vidiš a ubiti u pitanju je neko ko je velim možda kolega s posla od njega od brata znaci ili-ili cak možda se znalo dogoditi neko iz familije po, po ženinoj ili curinoj strani i onda to zna biti malo nezgodno

M: velim mislim to su tak specifične situacije velim koje prije uopće nismo tak doživljavali sad tek nekakvih 30 godina onda ti malo ispada neugodno i onak ostaneš zatečen dok te ljudi da velim povezuju da je to on a ne vide razliku između nas (S3)

Također zanimljivo je da okolina ima potrebu pitati gdje je druga blizanka ako vide samo jednu iz čega se vidi da ih percipiraju kao paket, kao da jedna bez druge ne idu:

V: Na primjer dok sam bez S. dojde neko i pita me di ti je sestra.

S: Je uvijek pitaju di di je sestra. (S4)

Što se tiče raspoznavanja, apsolutno svi ispitanici/sugovornici su zaključili i istaknuli da ih okolina ne raspoznaje, ali i da ih percipiraju kao jednu osobu o čemu govore ovi primjeri:

V: Ja mislim da poznanici misliju da smo jedna osoba, skupa, skupa paket doslovno.. ja mislim da poznanici da tak je (S1)

M: na poslu ja se uvijek javljam da sam ja M. jer ljudi nebreju vjerovati da ista boja glasa. Znaci ti ljudi koji nas ne čuju i ne vide svaki dan vjerojatno su onak u malo blagom soku jer

nebreju vjerovati da sam se javil ja i da sam ja M. a da to nije M. I onda komentiraju joj isto ista boja glasa ...i onda su iznenađeni malo ne. Ali velim to su situacije di su u pitanju ljudi koji nisu stalno u kontaktu s nama.(S3)

B: Ja bi baš rekel da nas gledaju isto, ali zbog eventualno struke nas znaju koji kam pripada i onda nas tak različito gledaju, ovo ostalo im je.

K: Do trenutka kad saznaju da smo braća i da smo blizanci od onda smo, onda znaju automatski da smo dva, do onda smo jedna osoba, onda znaju bar da postoje dva iako smo im i onda isti koš kad smo isti, onda bar znaju joj sad ne znam koji si ti, ali aj bar znam da ste dva pa onda na tu shemu ide dalje spika i to. (S5)

A: Ili u nekim situacijama onak dok su nas skupa zvali, ono neki, mislim V. možda ne zvuči ko neki naziv, ali to je nama ostalo još dok su nas u vrtiću tak zvali, onak ma glupe V.(prezime), oke nisu glupe V., npr onak nama je to ostalo ko neki lošem sjećanju. (S6)

No, kada komentari i usporedbe nisu bezobrazni, blizanci imaju razumijevanja prema okolini te naglašavaju da im je jasno koliko su drugima fascinantni pa im ne zamjeraju:

M: već amo se ve na kraju krajeva privikli i na to jer vidiš kolko...kolko ljudi se zabuni jednostavno onda se predstaviš da si ti m i da imaš brata blizanca m i gotovo kaj i na kraju krajeva to nam je normalno postalo nije nam vise...

M: Je a nači bas taj nekakvi da velim mislim mehanizam ono kaj moraš dati informaciju kaj skužiju da nije da nije to on il da si ti drugi ubiti to onak...mislim potrebni moment jer ovak velim sam sam nekakvi pritisak i neugodnost osjećaš a ljudi ono velim ne shvaćaju

M: a nebi skužili nema šanse razliku ono nema teoretske šanse da bi skužili (S3)

K: Mislim, koji nas prvi put, velim na faksu isto, koji su nas vidli pozdravljali su njegovi prijatelji mene, moji prijatelji njega jer nisu znali koji je koji, tak da, ali poznanicima je to oprošteno, nama je to jasno da je to nemoguće da oni sad znaju da smo mi dva automatski i da smo blizanci još k tome tak da..

B: Sad kad si stariji vidiš da je to jednostavno njima svima to tolko fascinantno, zanimljivo kad oni nemaju tu, nemaju brata blizanca i ne znaju kak je to, a nama je to ha pa je blizanci smo, i?, znaš ono pa vidite da smo blizanci i to je to, ali opet se su to svoje čari i sad kad vidim kaj smo sve prošli ono mi je to logično. I ja bi isto vjerojatno da nemam brata blizanca isto postupal i, i kad vidim i druge blizance, dobro ja njih onda ono ne velim stanite se sad jedno uz drugo nego ono jednostavno već znam koje faktore moram gledati, malo ih proučavam čisto da vidim dal ima razlike i, ali znam na koji način trebam gledati i, mislim znam, ono, vidiju se razlike jer znam kaj ljudi na nama najčešće ono sitne detalje valjda proučavaju tak da ja isto tak na taj način idem raspoznavat i da si zapamtim lakše neke druge blizance. (S5)

Zanimljivo je saznanje da ih okolina najčešće nikad ne raspoznaje kad ih vide pojedinačno, ali dok su zajedno onda znaju najčešće tko je tko, te također blizanke L. i V. (S1) navode da i kada shvate koja je koja, ime predstavlja dodatnu prepreku, te im treba vremena da povežu određeno ime s određenom blizankom što možemo povezati s izjavom autora Bryana (1995; prema Stewart, 2000) koji ističe kako se u modernom dobu koriste zvučna, slična imena da bi se ojačala i istaknula veza između blizanaca. Iako ime L. i V. ne spada u tu kategoriju, neki od ispitanika/sugovornika spadaju. Na primjer blizanci B. i K. (S5) i M. i M. (S3). Citati u prilogu govore o izloženim stavovima o raspoznavanju od strane okoline:

L: (...) da smo bile skupa vjerojatno bi on prepoznao da je to ona.. (S1)

M: Pa dobro poznanicima je fascinantno zapravo to da ono dok dok si sam onda je njima zapravo teško prepoznati zapravo koji je koji od nas u pitanju a onda dok nas vide da smo dva onda nas zapravo lako... amm...lako detektiraju koje m a koji m ne. Znaci njima je možda malo teže tak detektirati bas dok je jedan sam prisutan koji je koji dok smo dva onda onda znaju onda nas prepoznaju ne

A: Ono ak smo same, onak, okej smo dvije, možda bi skužili koja je koja, dobro sad, mislim da smo mi dosta različite nekak, ali mislim znalo se desiti da ono ak smo same nisam siguran koja si, u tom smislu. (S6)

V: Je pa je.. sam im je duže trebalo kaj zapamtiju koja je koja ..koje je ime od koje.. znaju da smo L. i V. znaju da smo dve ali ne znaju još točno koja se kak zove evo to (S1)

Da bi ih okolina čim prije i lakše raspoznala, te kako bi skratili vrijeme traženje razlika, blizanci su često znali sami istaknuti svoje razlike:

B: Jedino to je bilo, lakše mu ti je bilo njemu objasniti aha gle imaš tu razliku jednu, dve, tri pa dej se fokusiraj na to jer znam da onak ak vidi neš si zapamti, zapamti si te nekve sitne detalje i onda automatski čim dojdeš okreni se sim, okreni se tam pa odma znaju prema tome tak da, da skratim celu priču odma prejdeš na tu stvar i gotovo. Jer onda velim ti more proučavat do sutra i opet nikud nikam. (S5)

A: da, ja sam uvijek rekla da imam madež, to jedino bilo, da me mogu prepoz, da se potrude prepoznati. (S6)

Što se tiče uspoređivanja, ono naravno postoji, ali također ističu da im je to razumljivo, no svejedno im je ta usporedba naporna, a pogotovo bila kad su bili manji. Odvajanje prvih par minuta prilikom susreta, naveli su da najčešće ide na uspoređivanje. M. i E. (S2) su istaknule da se baš radi o analiziranju te da nije kao normalna usporedba braće:

L: Navek je bilo ono V. je malo jača iako je ne bila

V: I ve kaj L. ima kratke lasi (S1)

M: Pa je ono stani jedna polek druge da vidimo.

E: Pa je i isto po sportu, koja je kakva sportašica, koja je di bolja, lošija i to, ono. (S2)

M: pa znali su komentirali kad su nas vidli skupa ali mislim to onak usput....ne znam dok amo se na svadbi znali pojaviti isto obučeni dok smo bili manji pa su ljudi komentirali, ako to smatramo okolinom, a sad bas ovak pa znaju i tu ljudi doci u biti na poslu odma na prvu vi ste braca ne znam...ono...povezuju nas mislim vidiju se nekakve stvari.....fizičkog izgleda da smo slični pa onda komentiraju ne ako je to to. (S3)

B: Pa velim, samo uspoređivani kao ono aha ve ste isto obučeni, ve su različito, ve ovaj ima, ono čisto oni sebi traže način na koji bi nas usporedili da nas lakše raspoznaju idući put kad se vidimo, ali to je definitivno nemoguće jer okej, danas si zapamti, obično to bude ono večer je i ovaj veli aha ovaj danas ima plavu, ovaj crvenu. Đabe ti, sutra dojdeš, ono ja v plavome, on v crvenome i ovaj veli aha, haa nema šanse tak da u pravilu nejde to nikome za rukom.

B: Je i onda je ono tiha meša i pet minutno proučavanje da vidiju oni de je kakva razlika znaš i onda skužiju da je to jednostavno, a ovisi kak su sposobni sad v tome, ali teško bi im išlo pod ruku. Znači kad bi drugi put se vidli opet bi bilo ko da, ko da ništ nisu proučavali niti si zapamtili niti ništ. A ne bilo je annoying. (S5)

Sljedeći rezultati ističu na koji način blizancima smeta usporedba okoline:

M: Da, meni da. Na kraju krajeva, ti si jedna osoba, nisi dvije osobe i ono zakaj ljudi imaju tolke potrebe za i uspoređivanjem toga, ono, a ona je bolja, ona je ovo, ona je ono, meni je to smetalo već. Ne znam evo vani si i onda ono gle ova ovo ima, ova ono ima, reko pa daj prestanite nas gledati i dajte se na nekaj drugo koncentrirajte. (S2)

B: Bilo je annoying zato jer je to bilo jako često. A je kod svakoga se to dešava, mislim kod svakoga, kod svake osobe s kojom bi se mi upoznali i tak nekaj onda bi bilo joj dej stanite jedan kraj drugoga , daj da vidim ovo, daj da vidim ono, a isto pošišani, ista obleka, isto ovo, isto ono i onda je bude malo annoying, ali, ali oke. (S5)

V: Tipa predstavljamo se i onda aha ja sam V.P. aha ti si.. aha vi ste blizanke i onda pogledi na naas.. e to mi smeta

L: Meni isto to smeta. (S1)

M: Da ono ta usporedba, to nama je jako ono.. zato smo uvijek ono isto ista frizura ista odjeća ono bok pustite nas na miru mi smo blizanke oke kužimo

A: Mislim zvuči čudno, mi zapravo smo bile u centru pažnje baš zato jer se isto oblačimo i to sve, al mi smo onda mislile da jer smo tak dugo to radile skupa i onda ak nekaj promjenimo da bude nam ono ne znam još gore.. nije imalo smisla možda, al u našoj glavi je tak... možda ne bi niko niš rekel, al mi smo to tak zamislile valjda. (S6)

Dok se na blizanke M. i A. (S6) te usporedbe i analiziranja izazivala anksioznost i potrebu da se isto oblače kako ne bi privlačile na sebe previše pažnje, blizanci M. i M. (S3) pak su izrazili da im takvo uspoređivanje uopće ne smeta:

M: ma nee. Ni malo to ne. Nismo to doživjeli ali mislim opće nije mi to predstavljalo nikvi problem ili teret u odrastanju. (S3)

4.3.3. Pedagoški djelatnici

Tijekom razgovora blizanke S. i V. (S4) i M. i A. (S6) navele su nekoliko primjera u kojima su pedagoški djelatnici od teta u vrtiću do učitelja i profesora u školi, imali vrlo pogrešan pristup i odnošenje prema njima kao blizankama. Nekoliko slučajeva je bilo da su ih profesori optužili da

su se zamijenili, većina ih je smatrala pod istu osobu te se nisu ni trudili ih raspoznati, a M. i A. (S6) navode situaciju u kojoj je teta u vrtiću kao kaznu primijenila njihovo razdvajanje. Iskazale su nezadovoljstvo da su upravo od pedagoških osoba, kojima se to definitivno ne bi trebalo događati, doživljavale negativne situacije. U prilogu slijede citati za ove situacije:

V: (...) profesor s povijesti tipa profesor s fizike iz godine u godinu je opet skužil da smo blizanke i nikad nije znao koja je koja.. tak da oni nas jesu tretirali ko iste

S: Da, il na primjer... ak je n... u zadaći il nekaj, v osnovnoj školi srednjoj ne tolko, ali ak je neka bilo lošije od druge.. onda su pitali kak to.. a v srednji mi je bila jedna situacija.. znači ja sam uglavnom z ispita z kemije dobivala bolje ocjene od V. ..

V: Neje istina..

S: Par ispita je bilo... i onda zadnji ispit je ona dobila 4 ja 2 i onda je mislila da smo se zamenile za ispite. (S4)

Navode još jednu sličnu situaciju s gorim ishodom:

S: Znači bilo ti je zadnjih pet min i e-dnevnik joj je štekal i dva put je kliknula, a išlo je po redu... i ja sam automatski dišla odgovarat i rekla je sljedeći, ja sam dišla jer sam ja bila sljedeća... i onda je...a isp.. a.. mislila da ispituje moju sestru jer je bila na mojoj sestri, i onda dok sam ja skužila da ona misli da ispituje V. jer je rekla tvoje ime znači pobjeda, onda sam joj rekla i onda je poslala mene na mesto, ispitivala nju i onda... i onda zvonilo je i onda opet mene ispitivala i obadvema nam je dala 1

V: Napala nas je da smo ju namjerno prevarile (S4)

M. i A. (S6) također navode svoja negativna iskustva:

A: (...) pa bilo je tak grozno isuse na hrvatskom si 4 godine, čitaš ono prozove te da pročitaš, reče meni M, velim, ispravim ju A, logično i onda onak, svejedno. Hah, nije. Sori.

A: Da sjećas se ono, ne znam dal je ovo relevantna priča, mi smo bile u jaslicama, malo žalosno zapravo, možda su iskoristili protiv nas to. Znači mi smo, nebitni dio priče, al mi

smo imale cipele u vrtić i bile su nam lijepe i nismo ih htele skinuti jer, u papuče, jer su nam bile nove, ne znam, nebitno i onda je jedna od teta jednu od nas zaključala u wc, a drugu ostavila vani i mi smo plakale ne znam kolko tamo jer nismo mogle jedna do druge, mi onak molim, tak da, okej ova priča nema veze, al da, iskoristili su to protiv nas, da smo iste.

M: onak to je bila, kazna je bila to da se mi ne vidimo, onak grozno stvarno. (S6)

Također izdvajaju usporedbe profesora:

M: U srednjoj su uvijek profesori, A je uvijek bila bolja od mene ovak u ocjenama, onda npr B.(profesorica) uvijek komentirala joj gle A, ja sam imala 4.6, a A je imala 5.0 i onda je meni govorila zašto ja nebrem biti ko svoja sestra. Al to, to je ona uvijek radila

A: Joj, pa zašto ste skupa, zašto se skupa ne učite ili takve stvari nije uopće smatrala da mi možemo različite interese, možda joj to opće nije došlo u glavu da možda m ne želi učiti biologiju, a ja hoću, nemam pojma, prečudno. Mislim tak isto ono, pa bilo je ono, u ocjenama

M: I razrednica isto, da A ima bolje ocjene, nek malo se

A: Da, to je uvijek komentirala, znači onak ide gledati imenik, znači koga boli briga, joj vidim A je malo bolje, okej, bitno haha.

M: Al te neke ono te neke osobe kao kaj su ono trebale imat neko poštovanje ono učitelji i to oni su nas uvijek u isti koš trpali ne znam to je bilo čudno. (S6)

Posljednji citati nadovezuju se na više aktera sekundarne socijalizacije, a govore o situacijama kada se djelo jednog blizanca povezivalo sa drugim:

V: Da, da jedna djevojka.. moja sestra joj je strgala ruku i onda je ne znala koja joj je strgala ruku.. onda je i mene.... Zlostavljala i tračala makar ja nisam opće sudjelovala u tome događaju.. (kroz smijeh)

V: Ili tipa moja sestra S. je imala peticu iz glazbenoga ja četvorku.. a ja sam morala hodati na zbor a ona ne... jer profesorica, učiteljica nije znala koja je koja (S4)

K: Znalo se desiti nakon subotnjeg izlaska i unda ne znam, nek se jen uneredi i onda drugi si to ti, si to ti bil, reko ne nisam. To je klasična priča.

B: al onda se ti isto napraviš blesav i veliš nisam ja i gotovo. To je on drugi. (S5)

4.4. Razmišljanja o karakteristikama blizanaštva

Ova tematska cjelina analizira rezultate koji govore o razmišljanjima i stavovima blizanaca oko blizanaštva, a podijeljena je na podteme *Stil odijevanja, Odgoj, Iskustvo i Utjecaj na identitet*.

4.4.1. Stil odijevanja

Što se tiče stila odijevanja, sve ispitanike/sugovornike su roditelji oblačili jednako kada su bili mali, jedino se znalo desiti da su imali drukčiji detalj ili drukčiju boju istog odjevnog predmeta što navodi Bacon (2006) da je česta pojava kod roditelja jednojajčanih blizanaca prilikom njihovog oblačenja. Većina blizanaca prestala se oblačiti isto u osnovnoj školi, ali su se pojavile dvije krajnosti. Naime V. i S. (S4) su se prestale oblačiti jednako čim su progovorile i time mogle iskazati svoje želje, iako spominju da ih je majka za neke priredbe znala obući isto. Slično iskustvo napominju i B. i K. (S5) koji kad su sami birali odjeću oblačili su se različito, a kad je to radila mama tada su bili obučeni jednako. Autorica Bacon (2006) također je istaknula utjecaj majke u oblačenju u istu odjeću s obzirom da je ona najčešće zadužena za istu. Također navodi i podatak koji govori da su se majke izjasnile da su prestale svoju djecu oblačiti u istu odjeću kada su ona za to izrazila želju :

V: Ali još.. pa ne znam dok su bile tipa predstave ili tak nekaj nas je mama znala isto obući dok smo nastupale jer je to slatko (S4)

K: Dok smo si sami birali odjevne kombinacije onda smo bili različiti, ovak dok je mama se pripremila onda smo bili isti. (S5)

Druga krajnost su bile blizanke L. i V. (S1) koje su se oblačile jednako još i u drugom razredu srednje škole:

V: (...)isto smo se oblačile do drugoga srednje doslovno. (S1)

Citati koji potvrđuju da su se oblačili jednako:

M: Pa ne dugo. Mi smo se negde do prvog razreda, drugog razreda osnovne škole. Jer ja sam bila onda roza, a sestra je bila plava, onda smo se zamijenile hahahah i tak. Pa je ona počela bež. (S2)

Blizanci B. i K. izrazili su da nisu voljeli što su ih roditelji oblačili u istu odjeću, ali navode kako se sada znaju isto obući namjerno, a isto mišljenje dijele i S. i V. (S4):

B: Uf, to smo mrzili, ne, prije je to bas bilo, bas na živce išlo kad smo bili mali. To, pogotovo i u vrtiću, ajde još je bilo dobro kad su bile isti model majice pa druge boja, to je još donekle prolazilo, al kad smo bili skroz isti onda je to bilo za poluditi.

K: Na početku nam je jako smetalo jer su se svi okretali za nama i svi su nas o gle ovo, gle ovo, to nam je onak nikak nam je to ne pasalo, ali dapače ve se čak i volimo isto obleći. (S5)

S: Ve nam je malo to čak kul..negda

V: Znamo se nekad obući isto

S: Je.. na primjer za rođendan smo se namjerno isto oblekle sad za ovaj 21. (S4)

Neki od blizanaca su istaknuli da se danas znaju isto obući i slučajno bez da se dogovore. Oni to navode u smislu povezanosti, no to je i utjecaj dugogodišnjeg istog oblačenja prilikom kojeg su razvili slični stil odijevanja:

M: (...)zanimljive su situacije na primjer ve v ovoj životnoj fazi dok imamo 30 godina ii.. dok na kraju krajeva ne razgovaramo o odjeći dojdemo na neko druženje i pojavimo se v istom v istoj boji hlača v istoj bijeloj košulji ii.. smeđim cipelama tak da je ipak ono fascinantno da se nam odjevne kombinacije nekad jako jako poklope i to onak čisto spontano bez ikakvog dogovora i ono to je neka veća poveznica valjda između nas koja postoji. (S3)

K: Nekad se slučajno obučemo pa se vani čudimo jen drugome, ali.. (S5)

Izuzetno je zanimljivo i to da su neki od blizanaca istaknuli da su se isto oblačili radi drugih, to jest da su osjećali pritisak okoline na njihovo odijevanje, što možemo povezati s istraživanjem Bacon (2006), sa čijim se istraživanjem isprepliću ovi rezultati. Ona ističe da su se blizanci često znali prestati oblačiti isto kako bi izbjegli ismijavanje vršnjaka, te iako je to i bio razlog prestanka jednakog oblačenja kod M. i A. (S6), u periodu osnovne škole imale su suprotnu logiku. Možemo zaključiti da se razmišljanje promijenilo utjecajem godina te zrelijem razmišljanju :

L: Al nama je bilo do do određenog vremena onak moramo se isto oblačiti

V: Stvarno bilo bi nam bilo nam je čudno kaj se blečemo različito kaj budu si ve mislili kaj budu rekli odma budu si skužili (S1)

M: Na primjer nama se u osmom razredu još dok smo se isto oblačile, bilo nam je, mi je psihički teško si različitu majicu od A. obući, ne znam kak da to objasnim onak je samo bilo. (S6)

Također se taj pritisak okoline vidi u primjeru gdje govore da su se kod kuće zapravo oblačile različito:

A: Al mi smo se doma različito oblačile to je zapravo čudno

M: Različitu staru odjeću onak kao za po doma to nam je bilo svejedno, al ak smo išle nekam onda onak uvijek je moralo biti isto, na primjer ona si je jedanput stavila drukčiju majicu onak mi smo imale žifčani slom. (S6)

4.4.2. Odgoj

Većina se ispitanika/sugovornika slagala s načinom odgoja svojih roditelja, te su istaknuli da bi svoju djecu odgajali na isti način uz neke male izmjene oko na primjer odijevanja:

M: Kaj se tiče roditelja, ja apsolutno ono ne bi nikaj menjala, apsolutno su nam se pružili, trudili se..

E: Je, je, baš ono, baš onak se trudili, trudili su se izgraditi nas ljudima. Znači ono za mama i tatu, imali smo sve, ali ipak je trebalo sve to zaslužiti. Uvijek je bilo ono puno ti dam, ali puno i tražim. I ja mislim da stvarno ono, stvarno kak roditelji, evo, uzor. (S2)

M: Da nam je opet nekakve stvari normalno uz nadzor roditelja i nekakvi njihov ajde nazovimo odgoj mislim nekakvih dobrih stvari doneslo ne, da smo se opet kak velim formirali na taj nacin nekak ve mislim normalne ljude ne. (S3)

K: Isto, isto.

B: Mislim da isto. Možda bi im malo na ruku išel, ali dobro dok su mali kaj oni znaju oblačiš ih kak ih očeš tak da vjerojatno bi malo na ruku išel dok bi videl da im je to počne smetati, ali mislim da bi se deralo isto i to je to. (S5)

Oni koji se većinom nisu složili s odgojem svojih roditelja najčešće naglašavaju da bi više poticali individualnost kod blizanaca pa tako M. i A. (S6) i L. i V. (S1) navode kako bi ih na

pojedinačne želje, odgajale ih da budu povezani, ali ne da ne mogu jedan bez drugog, te smatraju da pošto su blizanke da bi bile svjesnije odgoja blizanaca, a da osobe koje odgajaju blizance, a da nisu blizanci da kod odgoja razmišljaju trenutno, a ne dugoročno, ali ih ne smatraju odgovornima za to, već smatraju da roditelji blizanaca koji s blizanaštvom prije nisu upoznati, prilikom odgoja razmišljaju trenutno, a ne dugotrajno:

A: Al mislim da bi bilo dobro da su oni, na primjer nas svojevrijedno kao išli upisat u različiti tipa a i b razred, mislim da bi to bilo bolje, a sad...

M: A kužiš njima to nije niko rekel, ja mislim da ono nisu ni oni znali da će to tak ispasti ne znam.. mislim da dosta roditelja ne razmišlja o tome

4.4.3. Iskustvo

Kod iskustva, također je bilo drugačijih mišljenja, to jest onih koji bi blizanaštvo ocijenili kao pozitivno iskustvo te koji su istaknuli prednosti i onih koji bi ga okarakterizirali kao negativno te imali za pridodati i mane. Citati vezani uz pozitivno iskustvo:

M: (...) ne znam jer koliko to kaj si blizanac ima mana, mislim da više ima prednosti. Ipak imaš prijatelja za život pokraj sebe, ne samo sestru nego prijatelja za život. (S2)

M: Mi tu s tolko god vidimo samo prednosti na kraju krajeva drugo ništ znači

M: I ocijenili bi to ko pozitivno, pozitivnu stvar i najveću prednost. (S3)

S: Mislim da nema mana, ne bi neku manu.. (S4)

B: (...) naravno pozitivno i nema tu negativnih stvari,. Dapače tu je sve super i ko ima blizanca zna kak je to i to je ono da Bog da mi deca bili blizanci, ali.....Možda ipak postoji neka mala astronomska šansa.

K: Pa ne ja bi rekel da je jako pomoglo jer ono više-manje svi koji nas znaju ono su čuli za nas i znaju da postojimo sam zbog toga i onda ono s kim smo se počeli družiti smo se počeli, a ko ne opet zna da smo dva i to je to.

B: Pa je, puno ljudi zna za nas, ono, aha vi ste blizanci i onda taman da i mi prvi put vidimo ljude oni su za nas vjerojatno čuli, ak ništ drugo možda nas i vidli i onda ti je to već lakše jer, jer odma si pristupačniji jer ne znam odma se počnete spominati ak ništ drugo bar na tu temu i onda se zbližiš lakše s ljudima. (S5)

M: (...)Ali to nam je nekad išlo u prilog da smo blizanke. Često su ljudi jako, ne znam, na primjer možda su živčani i ljutiti zbog kojeg god razloga. Na primjer ja sam išla nešt za dom rješavat, tj ne išle smo, išle smo mijenjat sobe u domu. Ja sam rekla A. moraš s menom iti, e a nisam joj rekla zakaj prije i dođemo mi dolje i ide ona..htjele smo si kao sobe promjenit da budemo zajedno u sobi i onda ja uđem i onak kao veli oj pa nema baš soba. Onda sam A. pozvala nutra da vidi da smo sestre blizanke, onda ona ono jooj sestre blizanke sad ćemo mi nešto naći. Onda su sve ono papire premještale da nađu tak da ono hahah mi je to uvijek dobro, tak da nam ide u prilog ponekad. (S6)

Većina ispitanika/sugovornika je kao prednost blizanaštva izdvojila to da ih drugi više simpatiziraju jer su blizanci, te da im je lakše jer se ne moraju boriti sami, ali napominju da je i karakter imao ulogu u tome:

V: Mislim da ima dosta prednosti zbog toga da ne znam.. tipa ako te neko u osnovnoj školi zlostavlja i tak imaš nekoga ko bu te branil nebuš sam trpel to zato jer uvijek imaš nekoga uz sebe

S: A i općenito mislim da.... Kak smo bile blizanke da smo dobivale neke povlastice općenito kod.... ljudi kad su nas vidli dve iste da su dobili neki dojam... ne znam, povlastice kak bi rekla, da su nas... na neki način

V: Sviđale smo im se više. (S4)

M: Tri put je iskreno lakše kak blizanac, jer ono, pojava si, ne. E, a dok dojdeš sam, onda je malo meni to teže jer moraš se sam boriti. (S2)

Citati vezani uz mane:

E: To uspoređivanje i stavljanje v isti koš. Mislim ono negativno uspoređivanje, navikneš se na uspoređivanje, ali naveke te neko ipak pak iznenadi. (S2)

A: Mislim da većinom više negativnih.. mislim ovisi kak ti počneš odgajati svoju djecu, znači onak možda da su nas različito oblačili, da su nas stavili u različite razrede bi sigurno bi bilo drugačije. A ono dok se uvijek stavljaš tak skupa, isto odijevanje, ista srednja ne znam teško

A: Mislim da više negativnih, mislim ima pozitivnih apsolutno, imam najbolju prijateljicu do kraja života, uvijek budem, onak ona me najbolje razumije onak ko osobu jer smo mi

M: Da mi smo onak, dobro to valjda i ti znaš..kužiš neke stvari ne znam kak se osjeća kak razmišlja, tok misli to sve ne znam.. uvijek bude te neko razumio onak do kraja, to je možda... puno ljudi ne kuži, mi ne znamo kak je drugim ljudima uopće zapravo. (S6)

M. i A. (S6) smatraju da blizanaštvo ima više mana, ali isto tako navode i pozitivne stvari i prednosti, te ističu komponentu odgoja kao bitnu odrednicu ishoda pozitivnog ili negativnog iskustva.

4.4.4. Utjecaj na identitet

U ovoj cjelini izlažu se stavovi blizanaca te razmišljanja o direktnim utjecajima za koje oni smatraju da su utjecali na stvaranje njihovog identiteta. Iznijeti su citati koji govore o subjektivnim mišljenjima blizanaca što su oni istaknuli prilikom intervjua da smatraju da je utjecalo na formiranje njihovog identiteta:

M: definira te sigurno na nekakvi drugačiji način nego da su se rodil kao jedinac i totalno ne znam drugačije vreme provodiš drugačije v toj ranijoj životnoj fazi ti si 0-24 a tom osobom na kraju krajeva stalno svaki dan svakom...

M: velim baš to to je učenje zajedničkih rješavanje zadaća ne znam svih ti nekakvi stvari koje te onda na neki način formiraju u osobu ne, i velim da puno sigurno to znaci za nas (S3)

S: Dost nam je pomoglo kaj se tiče.. kaj smo tak društvene i to jer smo uvijek bile skupa i navek smo mele nekoga na koga se moremo osloniti.. (...) ne znam imale smo zbog toga dost samopouzdanja i nismo bile samozatajne osobe il.. mislim općenito da blizanci su osobe koje uvijek imaju nekoga i onda... karakterno nisu tak sramežljivi kak bi bili da su sami

V: Da to i ja mislim da smo si.. podizale samopouzdanje i da smo lakše ulazile u društvo drugam.. tipa u srednjoj školi mi je puno lakše bilo pričati s profesorima ili tak nekaj novo probati jer sam mela tipa sestru polek sebe koja me bodrila.. na fakultetu onak mi je malo možda sam bolje sramežljiva nego kaj sam bila u srednjoj školi (S4)

M: Bilo se teško ostvariti, nama je to isto kak sam rekla već dugo trajalo, da se onak odvojimo, a velim to je sve počelo od tog oblačenja i to sve kaj smo skupa radile, pa ono svaka mala promjena se vidi al automatski u centru pažnje, a nam je to.. nama je centar pažnje smetao i onda je to.. ono nismo ne znam, nisam ja mogla ići na karate jer bi onda

drugi joj zašto M. nejde blablabla i onda bi nas možda za neke druge stvari uspoređivali, možda zato

A: Taj je apsolutno negativan bil... to smo se mi osamnaest, devetnaest godina razdvajale... ne znam zakaj je tak dugo trajalo al je, vjerojatno zato jer smo mi ovak više anksiozna osobnost i onda dok to sve povežeš onak smo dobili koktel.. (smijeh) da je to predugo trajalo, ja bi rekla generalno loše je to utjecalo jer se pokušavaš 18 godina odvojiti od tak nečega, mislim onak stvorit, ne znam samog sebe. Pa onak kroz cijelu srednju je to uvijek uzrokovalo neke onak, nisam baš htela nekud izlaziti jer uvijek sam mislila da me svi gledaju. Ne znam kak da objasnim. A uvijek smo išle svugde skupa, a nisam volela privlačit pozornost. Ja nisam baš ni izlazila nikam, a nisam znala kak da se odvojim od toga. Mislim ne znam, nama je bilo teško, mislim da je svima tak, ali nama je bilo dosta teško nekak se stvoriti onak sebe. Ja ne bi još rekla, ja još uvijek nisam sigurna ko sam(...). Ono, često imam nekakve krize ii sve haha, ne znam ovo je malo dubokoumno, ali, a ne znam čudno zvuči. Ona je više samouvjerena i to, a ja ne znam, ne znam kak da to objasnim, rekla bi da je bilo teško, al.. (S6)

4.5. Emocije vezane uz blizanaštvo

Za kraj prikaza rezultata završit ću s prikazom emocionalne komponente koje su ispitanici/sugovornici izrazili vezano uz temu. Na pitanje kako gledaju na činjenicu da ih drugi gledaju samo zato jer su blizanci, istaknuli su da im to ne smeta, te se nadovezali da je i njima drago vidjeti druge blizance mlađe dobi te se prisjetiti da su i oni bili isto takvi:

E: Ne smeta nam. Ne smeta, fora.

M: Jer mi isto dok vidimo blizanke isto ono, kao vidi blizanci ono. (S2)

B: A mislim meni je logično da smo mi zanimljiva pojava, tak da mi je to okej. Naravno da budu nas uočili prvo jer ono kad gledaš malo ljude oko sebe i kad ono dignu pogled i vide jednog, vide drugog automatski vrata pogled na prvog jer vide da odma automatski postoji

sličnost i to velika i onda, a je skužiš i vide oni da smo blizanci i zanimljivi smo im i to je to. Tak da privikne se čovek na to jer to je jednostavno normalna faza v životu. (S5)

M: Fora. Pa je fora na kraju krajeva fora jer ti percipiraš druge blizance i ti saki put dok vidiš dječja kolica dupla znaš a joj tak smo i mi bili. Sad smo bili na moru i apartman do nas isto dva mala blizanca dvije godine imaju klinci ja onak zadivljen z njima reko gle ja onak fasciniran sam i gledam kaj rade zato jer se nebrem opće sjetiti svoje životne faze te i ve ti si stvarno ono dva identična djeteta vidiš i kaj oni rade i ve se razmisljaš da si ti takav bil i da si ti sve to proživljavaš samo je to rana životna dob ono i nisi nisi opće toga svjestan. Tak da uvijek meni jako lijepo i drago za videti (S3)

A: Pa ne znam, meni je to ovak super, meni je to smešno dok vidim dok neko gleda. To je nama smešno mi je, a ovako okej, ništ sad negativno, meni to zanimljivo.

M: Ne, ja onak zaboravim ponekad i onda onak vidim da me komentiraju i onda skužimo. (S6)

Istaknuli su i emocije vezane uz reakcije drugih kada im drugi kažu da ih fizički uopće ne percipiraju kao iste. A važno je i spomenuti da su napomenuli potrebu za isticanjem razlika ili sličnosti kada im je bilo ukazano na suprotno. :

B: Kad bi nam ljudi rekli da opće nismo isti, ja mu skidam kapu. Ja mu tu odma velim, evo svaka ti čast, znaš ono, skidam ti kapu ono, to mi je fascinantno čuti jer celi život slušaš sam isuse ovi su isti. Tak da ova prva varijanta mi je ono već ah nemamo kaj govoriti da smo različiti, okej jesmo, mislim njemu smo isti kak god da...nit nas ono ne zna, ko nas zna fala Bogu zna da nismo isti i to ti je u pravilu to. Ali ovo kad neko veli da nismo isti taj mi je favorit odma. (S5)

M: (...)bome dok je neko reko kao opće niste slične ja sam sam rekla da je to nemoguće.

E: Da glupost govori.

M: Je, da glupost govore. Dok neko veli kao ja nisam ni mislil da ste vi sestre, meni je to čista glupost. (S2)

Sljedeća stavka koja je došla do izražaja je povezanost. Svi blizanci izrazili su da su jako povezani, neki u jačoj, a neki u slabijoj mjeri u odrasloj dobi, ali svi su izrazili da je ona prisutna:

L: Je il na primjer dok smo na primjer skupa smo.. celi den smo skupa i ono i dide v dućan i onda se tri put nazovemo jedna drugu na te način, a ve... pošto bumo se ve razdvojile vjerojatno neznam kak bumo to..

V: Zgradile bi si hižu jedna polek druge ono.. bila bi povezana s podzemnim tunelima... kaj nej ljudi mislili kulko idemo jedna drugi (S1)

V: Ne znam mi smo si dovršavati znale rečenice, tipa jedna nekaj započela, ak je druga vidla da ova malo zastajkuje ova je druga nastavila i tak...(S4)

M: Pa mislim da smo jako povezane, mi se uvijek družimo i to sve, a sad na primjer više ne osjećam neku grižnju savjest ako otidem nekam bez nje. Onka na primjer ona je prije uvijek ostajala doma onda sam i ja ostala s njom doma, nisam htela negde otići, a sad samo otidem, svejedno mislim. (S6)

Blizanci M. i M. (S3) na primjer povezuju povezanost s “višom silom“ te ističu da su, iako su se na neki način razdvojili, ostali povezani o čemu govore sljedeći citati:

M: pa povezanost od 1 do 10 rekli bumo da smo povezani 12 zato jer zato jer nije odgoj u pitanju neg je ta nekva visa povezanost visa sila između jednojajčanih blizanci koje smo i

sami svjesni jer koliko put ja kliknem njega da ga idem zvat i v tom trenutku on mene zove il koliko put nazovemo tatu i ja poklopim z njim i on nazove sekundu poslije i podijeli istu informaciju tati. Znaci to je nest vjerovatno neka visa sila koja opće neopisiva i neki veći faktor koji koji povezuje ono te dvije osobe valjda do kraja života ne znam

M: prije kaj se tiče mislim ono boravili smo skupa celi vreme dok smo živeli kod starci a sad smo se normalno svaki na svoju nekakvu da velim mjesto preselili odselili znaci mislim puno se i čujemo i se i telefoniramo puno tak da ta povezanost je ostala na neki drugi način ostala kod nas. Tak da moremo reci da smo stvarno ono do nekakve velike mjere povezani ne stvarno. (S3)

Blizanci B. i K. (S5) progovaraju i o razlozima koje oni smatraju da su utjecali na njihovu jaku povezanost:

B: Jer smo od rođenja skupa. Znači od rođenja, do faksa, do evo, do sad automatski živimo skupa i to je to. Znači to je najveća povezanost koja more biti i automatski prema tome smo svaki dan nerazdvojni. (S5)

Zanimljivo je da su ispitanice/sugovornice L. i V. (S1) i S. i V. (S4) izdvojile situacije u kojima su u svom govoru koristile množini, odnosno u njihovom se verbalnom izražavanju može uočiti identifikacija u paru umjesto pojedinačne. Autorica Josipović-Smojver (2007) u svom istraživanju ističe kako su se njezine ispitanice već u najranijoj fazi govora, oko dvije godine, koristile zajedničko ime "Emanina" koje je prvobitno predstavljano njihov zajednički identitet, no kasnije, kod razdvajanja identiteta, one su se još ponekad njime služile, ali tada u službi predstavljanja identiteta para. Također, autorica navodi i posebnost verbalnog izražavanja blizanaca i u kontekstu zajedničkog govora koji je tvorevina para blizanaca te im služi za međusobno sporazumijevanje. Takav zajednički jezik nerazumljiv je ostalima te često kombinacija besmislenih i smislenih riječi. Ovakvim zasebnim jezikom služile su se ispitanice/sugovornice S. i V. (S4). :

S: Mele smo jedno vreme to su nam rekli, neki svoj jezik pa smo po svojem malo govorile

V: Je.. koji niko nije razum.. razmel osim nas:

L: (...)i na primjer još mi se dešava ono dok se spominam z nekim ono dojdemo ne ne velim dojdem nego dojdemo ono (smijeh) kužiš jer smo stalno skupa i onak si mislim isuse kaj sam ve rekla dojdemo ko bu došel je. (S1)

S: Ja isto znam na primjer dost put reći v množini sad kad me neko nekaj pita s faksa isto na početku celo vreme sam v množini govorila valjda su si mislili koja je ova luđakinja (kroz smijeh) (S4)

Nadalje, za povezanost se veže i razdvajanje. Ispitanici/sugovornici zajedno su bili do fakulteta, kada se razdvajaju blizanke S. i V. (S4) koje odlaze na studiranje u različite gradove, dok svi ostali blizanci nastavljaju obrazovanje na istim fakultetima. Blizanke M. i E. (S2) razdvajaju se na trećoj godini fakulteta jer se jedna od njih vraća doma dok druga nastavlja studij, a u isto vrijeme, na trećoj godini, razdvajaju se i M. i A. (S6) no one ostaju na istom fakultetu samo različitim smjerovima. Istu situaciju sa različitim smjerovima, ali istim fakultetima imali su i B. i K. (S5) te M. i M. (S3) koje su na fakultetu odvojili u različite grupe. Blizanke L. i V. (S1) se do svoje 23 godine u kojoj su sada nisu još razdvojile, pohađale su pet godina srednje te tri godine fakulteta zajedno, te će se sada po prvi put razdvojiti. Razdvajanje po prvi put također čeka i blizance B. i K. (S5), pa ispitanike/sugovornike možemo razdvojiti na one koji su se već razdvojili i na one koji će se razdvojiti tek sada. Ovi citati primjer su doživljaja blizanaca koji su prošli kroz proces razdvajanja:

E: Lakše je skupa nego odvojeno po meni, a da je teško bilo razdvojiti, bilo je.

M: Pa je, mislim ono, je, onak, naučiš se ono skup v sobi biti, svaki dan se spominati i se i baš je ono. Ve se po dva, tri dana ne čujemo, pa se čujemo, pa se posvađamo, pa se opet tri, četiri dana ne čujemo pa mi je opet žal. Kaj da velim, fali mi sestra. E kaj se naš plakala. (S2)

S: A ja nisam osjetila opet neku pretjeranu tugu zbog toga kaj smo razdvojene (S4)

M: Da, teško nam se bilo nekak razdvojiti.

A: A to smo se tek, kaj ja znam, mislim da na faksu

M: Prva godina faksa smo se razdvojile onak kak treba, onak pošteno. Sad dok smo si smjerove promijenile, sad je onak super. Tak da se onak bolje osjećam oko toga da smo razdvojene.

A: Ili se ne vidimo tjedan dana i onak nije, nije nam to ne znam, nije da si sad tolko jako falimo onako okej nam je, ne znam

M: Da, možemo se razdvojiti, nije problem više. (S6)

Možemo uočiti da im je generalno bilo teško se odvojiti, ali da su se naviknule te da vide i prednosti u tome, olakšanje s jedne strane. A istaknule su i da nemaju potrebu da se čuju svaki dan te da se ne čuju svaki dan, fokusirane su na sebe. Također tijekom intervjua, ispitanici/sugovornici su naveli razmišljanje da bi im bilo možda bolje da su se razdvojili ranije:

V: Mislim ono stvarno.. možda bi nam bilo bolje da smo se prije razdvojile, al smo ne mele..potrebu niti smo razmišljale o tome.. možda smo samo zbog interesa..znači ne smo ve kaj bi jedna išla v drugu školu sam zato kaj nebumo skupa.. ako nas je isto zanimalo. (S1)

Blizanci koji će se tek sada razdvojiti pristupaju na dva različita načina. Blizancima K. i B. (S5) je to zanimljivo i interesira kako će to biti, ali napominju da se ne razdvajaju u nekim velikim razmjerima, jer iako po prvi puta neće živjeti zajedno, ali će živjeti vrlo blizu jedan drugome:

B: Pa ja gledam to ko zanimljivost, ne znam, meni bu to zanimljivo čisto da vidiš kak je bil do sad i kak bude sad, al velim s obzirom da smo jako blizu jedan drugome, znači to je ono. To da bi baš bili drugi grad onda bi baš bilo, onda bi bilo čudno, onda bi bilo, onda bi se

već zabrinul čovek, al ovak, ovak mislim da je, sam bu malo drugačije na kaj se bumo i mi vjerojatno trebali priviknuti, ali je za početak zanimljivo s obzirom da je do ve se bilo isto i skupa. (S5)

Blizanke L. i V. (S1) su pak razdvajanje doživjele vrlo emotivno čemu je dokaz da su se na pitanja o uskorom razdvajanju rasplakale. Istaknule su da ne znaju kako će se prilagoditi, ali i da će L. razdvajanje teže pasti:

L: (...)pošto bumo se ve razdvojile vjerojatno neznam kak bumo to..

V: Joj dej (smijeh) (S1)

Za kraj ove tematske cjeline, ali i rasprave, osvrnula bi se na isticanje solidarnosti i osjećaj odgovornosti koji su ispitanici/sugovornici isticali prilikom intervjua. Njihova povezanost često se vezala uz to što su iz bratske solidarnosti se jedno drugome prilagođavali. Osjećaj odgovornosti javljao se u situacijama kad su u ime svog blizanca ili pozdravili ili se javili na doziv krivog imena kako ne bi drugi bliznac ispao nepristojan ili bezobrazan. Iz odazivanja na krivo ime možemo zaključiti da jednojajčani blizanci u nekim situacija dijele jedan identitet. Tome svjedoče sljedeći citati:

M: Tu je bila ta nekva bratska solidarnost, jer ak sam ja išel na nogometni kamp v Čakovec dok je bil.. dok je bilo ljeto onda je i on išel zato jer je bil, kak se i društvo poklapalo i nekak smo mi bili povezani i uvijek smo išli možda di je jen htel drugi je išel za njim na kraju krajeva ili je možda dal ideju ili prijedlog onda je to drugi prihvatil, al od strane roditelja da je jen rekel da ide na karate a drugi ne znam na tenis sigurno da ne bi bilo otpora

M: Većinom put bi se vjerojatno desila situacija ak bi jen htel.. ak bi jen išel tam da bi drugi htel iti z njim jer.. jer jen je htel trenirati karate.. možda ja v tom trenutku nisam htel al sam išel z njim na trening zato jer je on išel trenirat karate tak da smo puno put mi više bili povezani zapravo mi mi sami smo odlučili. (S3)

A: Jesmo. M je u 4. osnovne, sad sam se baš sjetila, nju su pozvali na, bila je bolja u matematici od mene, nju su pozvali na natjecanje ili na DOD ili na nešto i onda ona nije htjela ići zato jer ja nisam pozvana. (S6)

S: Da.. ii kak nejdemo više na isti faks nemamo sve iste prijatelje upoznajemo nove ljude.. onda ne znaju koja je koja i onda jako puno ljudi novih koje ja prvi put vidim je mene pozdravljalo grlilo i tak.. a ja ih ne poznaj i ono dok si v izlasku dok te neko tak pozdravi veliš mu bok mislim si ak mu ne velim bu mislil da ga V. neće pozdraviti il kaj jer nemrem mu objasniti e čuj ja nisam ne poznajmo se, ali je uglavnom. (S4)

M: Jasno im dati do znanja ja sam taj i gotovo. Jer kasnije ispada onda velim nisi htel pozdraviti a ne znam srećeš te ljude na poslu ili ne znam dosta ovak zna biti nezgodno kak si ko ubiti to protumači. (S3)

Pri samom kraju ovog istraživanja htjela bih se osvrnuti na neke od nedostataka istog. Kao prvi nedostatak navela bih ne utreniranost ispitivača te moguću pristranost jer je i sama ispitivačica jednojajčani blizanac pa je moguće da su pitanja pod utjecajem subjektivnosti. Nadalje istaknula bih problematiku provođenja nekih intervjua online što je rezultiralo ne jednakim uvjetima za sve te moguće smanjilo kvalitetu odgovora. Isto tako radi izuzetne sličnosti glasova ispitanika/sugovornika moguće je da je istraživač pomiješao imena blizanaca prilikom transkribiranja te citiranja njihovih navoda. Isto tako odgovori ispitanika/sugovornika temelje se na pamćenju i sjećanju, a koje ne mora biti točno ili, kao što je i vidljivo je u intervjuiima, ispitanici/sugovornici nisu se mogli sjetiti nekih događaja, to jest ponekad se nečeg nisu mogli sjetiti ili se nisu mogli sjetiti u tom trenutku. To je rezultiralo necjelovitim i površnim, ali možda čak i krivim odgovorima. Važno je i napomenuti da se ispitivač oslanja na subjektivne doživljaje i mišljenja ispitanika/sugovornika.

5. ZAKLJUČAK

Zaključno možemo uvidjeti da je istraživanje potvrdilo posebnost i naglasilo kompliciranost blizanačkog odnosa što se preslikava i u stvaranje njihovog identiteta. Iako ne možemo uzročno posljedično zaključiti o utjecaju primarnih i sekundarnih socijalizacijskih aktera na stvaranje identiteta, ali iz ovog kvalitativnog istraživanja možemo vidjeti da su oni itekako imali ulogu u formiranju njihovog identiteta. Specifičnost blizanačkog odnosa vidljiva je već iz samog odnosa percepcije gdje vidimo da su ispitanici često izražavali kako svoj identitet povezuju s identitetom svog blizanačkog para, ali to je još jače izraženo kod primarnih i sekundarnih socijalizacijskih aktera. Kod uloge roditelja možemo primijetiti da ih oni ponekad tretiraju kao zasebne individue, no isto tako i kao iste ili slične, odnosno u tandemu. To se najviše primjećuje iz istog oblačenja koje je prisutno kod gotovo svih blizanaca do određene dobi. Posebice se kod poznanika i pedagoških djelatnika vidi uspoređivanje i nedostatak razlikovanja, to jest da ih nisu raspoznavali i time tretirali isto što je također utjecalo na samo formiranje identiteta jer su ih drugi ljudi uvijek percipirali kao iste ili barem kao slične. Društvo je ih je stigmatiziralo što je rezultiralo dijeljenjem jednog, zajedničkog identiteta. No s druge strane bliski prijatelji ih tretiraju ih kao različite individue, te tu dolazi do podudaranja njihovih osobnosti i njihovih razlika kako u karakteru, tako i u fizičkom izgledu sa onim kako ih percipiraju prijatelji, te tu nema nikakvog konflikta. S druge strane pedagoški djelatnici još više ne potvrđuju njihove zasebne identitete i odnose se prema njima kao istima, ne pridodaju im pažnju niti se ih trude razlikovati. Također istraživanje prikazuje i razmišljanja blizanaca o specifičnostima blizanaštva čime se dobiva uvid u njihovo mišljenje što je najviše imalo utjecaj na formiranje njihovih identiteta. Tako primjerice isto odijevanje ocjenjuju pozitivno do određene dobi, no nisu se svi kao mali slagali sa takvim odabirom roditelja. Specifičnost je da se kroz odgovore svih parova veže ta neka nota povezanosti što se vidi i u aspektu težine razdvajanja te osjećaju međusobne odgovornosti i solidarnosti. Važno je napomenuti da su svi blizanci ocijenili ukupno iskustvo imanja blizanca kao pozitivno, ali također su i istaknuli njegove mane. Kod izjašnjavanja utjecaja na njihov identitet svi blizanci su potvrdili činjenicu da je to svakako utjecalo na formiranje njihovog identiteta, a to kako je blizanaštvo direktno utjecalo na njihov identitet neki su okarakterizirali kao pozitivno, a neki kao negativno. Oni koji su to zaključili kao negativno susreli su se sa više negativnih podražaja okoline od onih blizanaca koji se taj proces izdvojili kao pozitivan. Na temelju istraživanja možemo zaključiti da

jednoajčani blizanci percipiraju činjenicu da posjeduju svog blizanca kao pozitivno iskustvo, te također da između njih postoji jaka povezanost što se onda odražava na njihov identitet. Iako su oni svjesni da su dvije različite osobe, ne mogu osporiti činjenicu i svakako su svjesni da je njihov identitet bio i je pod utjecajem činjenice da imaju blizanca te da se na temelju tog formiraju. Iako tu postoje neki problemi poput krize identiteta kod nekih blizanaca, kod većine nema nikakvih problema, već suprotno smatraju to isključivo pozitivnom pojavom koja je pozitivno utjecala na sve aspekte njihovog života pa tako i na formiranje identiteta. Zaključno bi završila sa izjavom Pogrebina (2010; prema Noble i sur. 2017) koji navodi citat jednoajčanog blizanca: „To je pravi oksimoron: Biti nečija kopija, učinilo me jedinstvenim.“

6. PRILOZI

Prilog 1. Tablica deskriptivnih podataka o ispitanicima i intervjuima

	Ispitanik/ca	Spol	Dob	Mjesto/platforma i datum održavanja intervjua	Vrijeme trajanja intervjua	Istraživačica
S1	L. i V.	Ž	23	Mala Subotica 25.6.2021.	35 min	Karla Grašić
S2	M. i E.	Ž	23	Online, Zoom 2.7.2021.	35 min	Karla Grašić
S3	M. i M.	M	31	Križovec 23.7.2021.	34 min	Karla Grašić
S4	S. i V.	Ž	21	Struga 26.7.2021.	41 min	Karla Grašić
S5	B. i K.	M	26	Online, Zoom 6.8.2021.	34 min	Karla Grašić
S6	M. i A.	Ž	21	Zbelava 10.8.2021.	33 min	Karla Grašić

INFORMIRANI PRISTANAK

na sudjelovanje u kvalitativnom istraživanju metodom dubinskog intervjua za potrebe završnog rada:

Socijalno identitetska ujednačenost u slučaju jednojajčanih blizanaca

Istraživač: Karla Grašić

Institucija: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

Kratak opis teme istraživanja

Cilj je ovoga istraživanja istražiti značenje koje jednojajčani blizanci pridaju primarnim i sekundarnim socijalizacijskim akterima u konstrukciji vlastitog identiteta.

Opis procesa istraživanja

U svrhu prikupljanja podataka potrebnih za realizaciju osnovnog cilja i svrhe istraživanja, provode se 6 dubinskih intervjua sa 6 parova jednojajčanih blizanaca (12 osoba).

Mogući rizici i dobici

Nema rizika povezanih s ovim istraživanjem osim korištenja Vašeg dragocjenog vremena. Mogući dobitak je detaljnija analiza i objašnjenje oblikovanja Vašeg identiteta kao jednojajčanog blizanca. Rezultati ovog istraživanja pomažu ispunjenju i odgovoru na ciljeve istraživanja u sklopu spomenutog završnog rada.

Pravo na odbijanje i odustajanje

Slobodni ste odustati u bilo kojem trenutku. Također možete odbiti odgovoriti na pitanja koja smatrate neugodnim.

Povjerljivost

Sve informacije koje podijelite tijekom dubinskog intervjua ostaju povjerljive. Nitko osim istraživačice neće imati pristup tim podacima u njihovom izvornom obliku. Kvalitativna metodologija koja će se koristiti u istraživanju osigurava da iskorišteni podaci ne mogu ni na koji način ukazivati na Vaše ime te preko njih neće biti moguće rekonstruirati Vaš identitet.

Dostupni izvori informacija

Ukoliko imate dodatnih pitanja možete kontaktirati istraživačicu na sljedeću e-mail adresu:
kgrasic@hrstud.hr

AUTORIZACIJA

Pročitao/la sam i razumio/razumjela ovaj informirani pristanak te pristajem sudjelovati/pristajem u ovom istraživanju.

Datum:

Ime istraživačice:

Prilog 3. Vodič za intervju

Polustrukturirani intervju: Socijalno identitetska ujednačenost u slučaju jednojajčanih blizanaca

Upoznavanje sudionika s ciljevima istraživanja, načinima zaštite osobnih podataka, informiranje sudionika o snimanju intervju, mogućnošću odustajanja u bilo kojem trenutku, čitanje i potvrda informiranog pristanka.

Trajanje intervju: 30-40 min.

Zabilježiti 1. spol, 2. dob

I. Tematski blok (identitetska sličnost kroz primarnu socijalizaciju)

Je li vas prilikom odrastanja obitelj tretirala kao iste ili kao slične te u kojim situacijama?

Što mislite o oblačenju u istu odjeću?

Jeste li imali zajedničke prijatelje kad ste odrastali? Svojim odabirom ili ne? Zašto?

Jesu li vas i kada roditelji uspoređivali?

II. Tematski blok (identitetska različitost kroz primarnu socijalizaciju)

Kakve razlike je najviše naglašavala vaša obitelj?

Jeste li i kada imali slobodu za izražavanje vlastitih želja? U kojim situacijama su se te želje najviše razlikovale?

Jeste li i kada imali poticaj za aktivnosti koje nisu uključivale vašeg blizanca? U kojim aktivnostima?

III. Tematski blok (identitetska sličnost kroz sekundarnu socijalizaciju)

Jesu li vas i kada prijatelji tretirali kao iste ili kao slične? Kako vas tretiraju danas?

Jesu li vas i kada poznanici tretirali kao iste ili kao slične? Kako vas tretiraju danas?

Jesu li vas i kada prijatelji percipirali kao jednu osobu?

Jesu li vas i kada poznanici percipirali kao jednu osobu?

Jeste li i kada doživjeli situacije u kojima vas osoba ne bi prepoznala jer ste bili sami?

IV. Tematski blok (identitetska različitost kroz sekundarnu socijalizaciju)

Jeste li često i kada bili uspoređivani od strane okoline?

Kakva su vaša iskustva s raspoznavanjem?

Jeste li se i kada našli u situaciji gdje su vas povezivali, pozitivno ili negativno, sa djelima vašeg blizanca?

Kako gledate na činjenicu da vas drugi gledaju samo zato jer ste blizanci?

7. LITERATURA

- Bacon, K. (2006.). 'It's Good to be Different': *Parent and Child Negotiations of 'Twin'Identity*. *Twin Research and human genetics*, 9(1), 141-147.
- Bacon, K. (2012.). 'Beings in their own right'? Exploring children and young people's sibling and twin relationships in the Minority World. *Children's Geographies*, 10(3), 307-319.
- Berger, P.L. i Luckmann, T. (1966./1992.) *Socijalna konstrukcija zbilje*, prev. S. Dvornik, Zagreb: Naprijed.
- Bognar, L. (2000.). Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. *Zbornik radova Učiteljske akademije u Zagrebu*, 2(1), 45-54.
- Goffman, E. (1963.) *Stigma: Notes On the Management of Spoiled Identity*. London: Penguin.
- Josipović, V. (2007.). Razvoj izražavanja identiteta u blizanačkome govoru. *Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik*, 1(3), 37-52.
- Noble, N. i Bradley, L. (2019.). Counseling twins: A family counseling issue. *The Family Journal*, 27(3), 325-329.
- Noble, N., Bradley, L., Parr, G. i Duemer, L. (2017.). Fostering twins' identity development: A family issue. *The Family Journal*, 25(4), 345-350.
- Pietilä, S., Björklund, A. i Bülow, P. (2012.). Older twins' experiences of the relationship with their co-twin over the life-course. *Journal of Aging Studies*, 26(2), 119-128.
- Stewart, E. A. (2000.). Towards the social analysis of twinship. *The British journal of sociology*, 51(4), 719-737.